

ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ЦУКРОВОГО РИНКУ КИЇВЩИНИ¹⁾.

ЦУКРОВА ТОРГОВЛЯ Й БІРЖОВІ ОБОРОТИ ПЕРЕД ВІЙНОЮ.

За останні п'ятеро років перед війною пересічні розміри продукції цукру-піску на Київщині досягали що-року 27—28 міл. пудів, себ-то більш як $\frac{1}{4}$ усього цукру, що його виробляли в межах кол. Російської держави, включаючи сюди й рос. Польщу. Природньо, усенький оцей цукор надходив на ринок, за невеликими виїнятками, через зосереджений у Києві торговельний апарат. Проте вагу Києва в цукровій торгівлі зовсім не обмежувало тим, що він розподіляв тільки той цукор, який виробляли в межах Київщини. Давній економічний осередок Правобережної України (Південно-Західного, за прийнятою в передреволюційній Росії термінологією, краю), Київ, у міру того, як зростало тут цукрове виробництво, стає осередком, де реалізують цукор не тільки-но з київських, ба й з подільських, волинських та нечисленних цукроварень Херсонщини й Басарабії, розташованих поблизу Київщини та Поділля. Тимчасом кількість цукру, вироблюваного у цих губернях, становила більш як половину усього цукру, вироблюваного в кол. Росії, і коли-б Київський цукровий ринок зосереджував тільки цукор Південно-Західного краю, то й тоді цей ринок був-би вирішальним для всенького російського цукрового обороту. Проте, в дійсності значіння Київського цукрового ринку було багато ширше. Цукор з Чернігівщини й Полтавщини здебільшого так само реалізували в тому чи іншому вигляді через київські торговельні заклади. Крім того, у Києві-таки значною мірою реалізували й цукор з цукроварень, розташованих на Курщині, а почасти й у Східному цукровиробному районі. Самостійним перед війною осередком цукрової в кол. Росії торгівлі була Варшава. Через неї ішов цукор із цукроварень рос. Польщі. А втім невелика порівнюючи питома вага Польського цукрового району одсувала в даному разі Варшаву на друге місце, далеко за Київ. Окрім Варшави велику в справі реалізації цукру вагу для внутрішнього російського ринку мала Москва. Чималу кількість цукру реалізували в Харкові та Сумах (переважно цукроварень, що належали

¹⁾ Витяги з праці — „Сахарная промышленность Киевской губ.“, що її автор зачитав 2/XI 1926 р. на засіданні Семінару акад. К. Г. Воблого — для виуч. Нар. Госп. України при Соціально-Економічному Відділі Української Академії Наук.

великим заводчикам на Харківщині, бр. Харитоненкам). Менше значіння мав Петербург; через нього окрім цукру для внутрішнього споживання ішла чималенька-таки частина цукру, що її вивозили до Фінляндії. За основний ринок для російського цукру, імпортованого до Персії, був Баку. Але обидва ці пункти мали кінець-кінцем поруч Харкова обмежене суто місцеве значіння: Петербург і Баку, як пункти, що розподіляли цукор на своїх ринках та на ринках, що до них тяжать, а Харків — реалізуючи цукор своїх цукроварень.

За основні пункти, щоб визначати ціни на наявний цукор за готівку, в Росії перед війною вважали Петербург, Москву, Варшаву й ст. Півд.-Захід. залізниці. Ціни на рафінад визначали в Москві, Петербурзі, Варшаві та Києві. Визначаючи ціни на вивіз цукру за кордон, брали за основу Київ та Варшаву. Але фактично вартість цукру піску й рафінаду, а так само свідоцтв про право вивозу цукру за кордон, перських прав, фінляндських прав, то-що остаточно визначали для передвоєнної Росії в Києві. Коливання цін на світовому цукровому ринкові, наслідки врожаю буряків, економічне становище країни, урядові заходи в царині цукрової промисловости, різні угоди цукровиків, скеровані на те, щоб регулювати ціни на цукор, та всякі інші причини, що в остаточнім підсумкові впливали на продажну вартість цукру в межах кол. Росії, негайно відбивалися на Київській цукровій біржі й звідти розкочувалися по цілій країні.

Жваві обороти з цукром, цукровими цінностями, матеріялами, потрібними для цукрового виробництва, відбувалися в Києві протягом цілого року. Та найбільших розмірів вони досягали підчас Контрактового ярмарку в місяці лютому за старим стилем. Тоді до Києва з'їздилися представники цукроварень з усіх кінців Російської держави. Ціла низка цукроварень, що їхні правління були по-за Київом, переносила свої управи на час Контрактів сюди. Тут під той час відбувалися річні збори пайщиків багатьох цукроварень. Контрактові ярмарки у передвоєнній Росії значною мірою з'ясовували умови законтрактування плантаторських буряків, умови ринку праці для службовців цукроварень. Разом із тим підчас ярмарків відбувалися звичайно жваві що-до продажу цукру обладки, обороти з цінними, що мали обіг у цукровій промисловості, паперами, то-що. Під цей час вагу Києва в цукровій промисловості почували райони найменше з ним звязані.

Перед війною скупчені були в Києві найголовніші кадри робітників цукрової промисловости, або, певніше, ті, хто обслуговував цукрову промисловість: наймані кваліфіковані робітники, од директорів цукроварень і до конторників щільно були звязані з Київом. Тут найбільше могли вони підвищувати свою кваліфікацію, оскільки в Києві скупчено було основні заклади технічні та агрономічні, що з різного погляду вивчували цукрову промисловість. Тут-таки вони нашукували для себе працю на цукроварнях або взагалі на підприємствах, з цукровою промисловістю звязаних.

Промисловість і торгівля Києва та його губернії в міру того, як тут зростало цукроварство, поступінно пристосувалися до того, щоб обслуговувати його. Низка машинобудівельних і взагалі металообробних заво-

дів Києва й губерні працювала переважно для потреб цукрової промисловости. Місцеві хімічні лабораторії значною мірою були розраховані для робіт у царині цукроварства. На цукроварні працювали й численні допоміжні та ремонтні майстерні, для ремонту, наприклад, а почасти й для виробу точних інструментів (манометрів, то-що). Низка представництв торговельних та промислових підприємств кол. Росії, рос. Польщі та України, що перебувала в Києві перед війною, безпосередньо була зв'язана з основною промисловістю краю — цукровою.

У Києві було зосереджено й найголовніші організації Всеросійського товариства цукровиків: управу та ревізійну комісію, лабораторію В. Т. Ц., управління сіткою досвідних полів і т. ин.

Отже природньо, що організація нових цукроварень у районах навіть дуже од Києва далеких, наприклад, на Сибіру, відбулася за безпосередньою участю закликаних із Києва фахівців. Те саме можна сказати й про одинокі аж досі життєздатні цукроварні, розташовані за межами звичайних районів цукроварства — Кубанську. На цю цукроварню не тільки фахівців, ба навіть значною мірою й рядових робітників набирали в Києві.

Коли Київ посідав таке становище в цукровій промисловості колишньої Росії, цілком природньо, що різні коливання цін угору й униз, жвавість і депресія на цукровому ринкові та всякі інші явища, зв'язані з просуванням цукру до мас споживачів, передусім найвиразніше одбивалися на настроях Київського цукрового ринку.

Звичайно, у вартості цін на цукор у передвоєнній Росії, так само як і в багатьох інших країнах, одне з найголовніших місць належало урядовому впливові, себ-то нагнітові Петербургу. З статті одної французької газети, що її цитує І. Левин у своїй книзі „Наша сахарная промышленность“, дається зрозуміти, яке має значіння для цукрової промисловости тих країн Європи, що виробляють цукор, урядова регламентація.

У сьогочасній цукровій промисловості, — сказано в одній статті, — першу відграють ролю не умови ринку, не більша чи менша родючість ґрунту, не досвідченість або спритність техніків та робітників, не комерційний досвід, як-би то належало за силою природнього ходу обставин, але тільки закони й регламентація. Помилка — гадати, що цукровики експлуатують цукрову тростину або цукровий буряк, чи користуються з одержаних продуктів, вони експлуатують... лабіринт цукрового законодавства“.

Оці слова, вміщені в одній з найконсервативніших французьких газет наприкінці минулого віку можна було-б цілком слушно застосувати до російського цукрового законодавства не тільки передвоєнного, ба й передреволюційного.

Тільки-ж цукрове законодавство передреволюційної Росії, що його видавали в Петербурзі, фактично не хто інший навівав, як Всеросійське Товариство Цукровиків у Києві, на основі тих змін, що здебільшого відбу-

валися на Київському цукровому ринкові, чи були тут найвиразніші помітні.

Тимчасом сами по собі обороти Київського ринку по операціях цукром, як видно з наведеної далі таблиці про оборот на Київській цукровій біржі за останній перед війною 1913 рік, — дані про це запозичено з офіційного органу В. Т. Ц. „Вестник сахарной промышленности“, — за той-же рік були сами по собі такі значні, що коли-б Київ був тільки торговельний осередок цукрової промисловости, то й тоді-б для виучування торговельної кон'юнктури цукрової промисловости передвоєнної Росії довелось-б звернутися передовсім до даних Київського цукрового ринку й на ньому можна-б було значною мірою й обмежитись. Власне так здебільшого й робили дослідники російської цукрової торгівлі за часів передвоєнних.

Як каже один з найпізніших з них, — на цукровій біржі стояли одна проти одної скілька груп: пісочники з одного боку, а банки й ті, що рафінад виробляють, — з другого, звязковим межи ними кільцем були спекулянти й фактори (И. Левин, Сахарная биржа и банки).

У цій книзі ось як характеризують взаємовідносини, що склалися на цукровій біржі поміж окремими групами її учасників.

„Найслабшими серед перших трьох (пісочників, рафінерів та банків) виявляються перші. Висмоктавши всенький сік не тільки з буряків, але й з плантаторів, пісочники своєю чергою зазнають визиску од дужчих, — рафінерів і банків. Викликав це явище найбільше брак оборотних коштів у власників більшости цукроварень. Тимчасом через характер цукрового виробництва, воно певних пір року потребує дуже великих вільних коштів. Узагалі, як гадає автор цієї книжки, — заводчики-пісочники повинні були мати вільних коштів більше-менше 60—70% вартости продукту. Не маючи таких вільних коштів, володільці цукроварень мусіли вдаватися по кредити до банків або до сильніших фінансово володільців рафінарень.

Рафінарні, що приймали для переробки цукор-пісок, найбільше й купували його. Шукаючи грошей, володільці цукроварень в першу природню чергу вдавалися до рафінадників. Поруч рафінарень цукроварні вдавалися по кредитування до банків. Деякі з київських філій центральних банків спеціалізувалися на роботах з цукровими заводами. До їхніх рук поступінно переходив збут продукції низки заводів, вони частенько ставали фактичними володільцями низки цукрових підприємств. Поміж банками найвизначнішу в цукровій промисловості Києва вагу мала місцева філія „Російського для зовнішньої торгівлі банку“, що напередодні революції скупчила в себе й порядкувала більш, ніж однією шостою частиною всенького цукрового виробництва кол. Росії. Збут продукції залежних од них заводів банки переводили через свої в більшості філії по всій території кол. Росії розкидані. Спекулятивна діяльність банків, що оперували цукром, або київських біржовиків, що їх підтримували банки, давно ще перед війною притягувала до себе увагу осіб, що виучували

форми й умови цукрової торгівлі в Росії. Поруч заводчиків-рафінерів та пісочників і установ кредитових жваву в цукровій на Київському ринковій торгівлі участь брали спекулянти й фактори.

Частенько в одній особі об'єднувався одночасно і спекулянт, що своїм коштом працював, і фактор, що чужії доручення виконував.

В наслідок діяльності спекулятивних елементів Київської біржі, ціни на цукор зазнавали гострих, часом незрозумілих для стороннього спостережника хитаннів. А в остаточнім підсумкові за все розплачуватися мусів не хто, як споживач.

Звідомлення про цукрові оборудки на Київській біржі, що друкувалися до революції в бюлетені котирувальної біржової Комісії, дають деяке уявлення про розміри, а почасти й форми цукрової торгівлі на Київській біржі за цей період.

Загальні розміри цукрових котирувань на Київській Біржі наведено в указаній на ст. 58 таблиці.

Тільки треба пам'ятати, що показані цифри спразді аж геть-то не цілком збігаються з дійсністю. Низка оборудок зовсім не потрапляла до біржових котирувань, бо дуже часто сторони, котрі укладали оборудки, воліли не оформлювати їх на біржі. Знов-же ті самі партії цукру часто переходили через біржові котирування кілька разів, передаючись з рук до рук.

На біржовій торгівлі цукром одбивалася й урядова регламентація. Продаючи зазначали, якого року продукцію продається. Причому, коли продавали цукор виробництва біжучого року, крайня ціна на який, що її встановлювало міністерство фінансів, була відома, то ціни (принаймні номінально) виходили з неї. А коли оборудки укладали на цукор дальшого виробництва, то звичайно, як ціни оборудок, показували крайні міністерські ціни, в той момент іще офіційно звичайно невідомі, з невеликими од них хитаннями вгору й униз. Поруч цукрових оборудок на Київській цукровій біржі офіційно котирували і різні права, перерахування, свідцтва на вивіз, взагалі цілісіньку низку об'єктів біржової торгівлі, що самі по собі не мали реальної цінності, але набували її в наслідок урядового законодавства про цукрову промисловість. Тут ми подибуємо і обмін випуску цукру із вільного запасу на внутрішній ринок, і конвенційні права, і перські й фінляндські. Нарешті, укладали оборудки й на переробку цукру-піску в рафінад.

Головну масу покупців і продавців цукру, що виступали на Київській біржі останніми перед війною роками, становили поруч цукроварень банки і в невеликих розмірах інші кредитові установи (Київське купецьке товариство взаємного кредиту).

У списках банківських установ, котрі виступали на Київській цукровій біржі, трапляються не тільки-но всі ті банки, що в Києві працювали, ба й низка банківських установ з інших міст, що часто мали тут свої філії. Це пояснюється тим, що багато банківських філій провадили свої операції незалежно одна від одної, а часто-густо й од своїх управ.

Поруч банків, на біржі виступали й окремі торговельники, а дуже часто офіційні біржові котирування зазначають контрагента збірним словом — спекулянт. А втім значна, коли не більша частина оборудок, що їх переводили перед війною на Київській цукровій біржі й інші її контрагенти, зокрема банки, мала виразно спекулятивний характер.

Бюлетені, що їх випускала перед революцією Київська Біржа, дають можливість гадати про загальні розміри цукрових оборудок, що переходили через цю біржу, для внутрішнього споживання, як і для експорту, про пересічну вартість у певні періоди того чи іншого цукру й про хитання цукрових цін. Таблиці, що далі ми наводимо, з різних джерел узяті, дають у загальному можливість познайомитися з розмірами оборотів із цукром та цукровими цінностями, оскільки вони одбилися на офіційних котируваннях Київської біржі. Щоб затверджувати котирування на цукор, на Київській біржі від 18 квітня 1907 р. працювала котирувальна комісія.

„Статистика виробництв, обкладуваних акцизом“ (Видання головного управління посередніх податків і скарбового продажу напоїв, СПб. 1914 р.) наводить от які дані про обороти Київської біржі піском, для внутрішнього споживання призначеним за періоди 1903/4 й 1911/12 рр.

Виробн. період	Розміри оборудок у тис. пуд.	На суму у тис. крб.	Ціна за пуд у крб.	Хитання
1903—1904	10.381	41.007	4.24	4—5
1904—1905	10.049	60.200	4.28	4—5.10
1905—1906	11.102	46.828	4.22	4.05—4.81
1906—1907	9.073	38.324	4.22	3.90—4.82
1907—1908	8.727	35.437	4.06	3.75—4.83
1908—1909	10.935	44.675	4.08	3.87—4.75
1909—1910	21.109	88.871	4.21	3.84—4.84
1910—1911	16.077	66.440	4.13	3.82—4.82
1911—1912	11.146	43.817	3.93	3.29—4.30

Розглядаючи цю таблицю, ми помічаємо, що жадного послідовного зростання оборудок з цукром на Київській біржі не спостерегається. Тимчасом загальна продукція цукру в Росії за показаний період зростає мало не вдвоє. Нових для збуту цукру ринків, які б притягнули до себе частину операцій, що переводилися раніше на Київській біржі, не виникло в країні. Отже, вага офіційної Київської біржі в цукрових оборудках зменшується. Цього певно в жадному разі не можна сказати про вільну „чорну“ біржу, і її обороти зростали в міру того, як збільшувалася продукція цукру і внутрішнє споживання. Обороти офіційної

Київської біржі за показаний період загалом і в цілому стабільні, гостро хитаються з року в рік, і хитання оці не залежать од споживання цукру в самій країні, отож у 1910—11 р. споживання цукру-піску в кол. Росії становило 70.887.698 пуд., а наступного 1911—12 року 75.333.886.

Звертають на себе увагу гострі хитання цін протягом того самого виробничого періоду, що иншого року перевищують 1 крб.

На останку, можна сконстатувати, що ціни на цукор поступінно зменшувалися; хоч зниження це й не набувало правильного характеру й частенько зміналося тенденцією підвищуватися, проте загалом було безсумнівне. Пересічна вартість пуда цукру на Київській біржі протягом усенького показаного періоду дорівнювала була 4 крб. 15 коп., а коли поділити розглядуваний період на триріччя, то першого триріччя 1903/4—1905/6 вартість пуда цукру дорівнювала 4 крб. 24,7 коп., себ-то була вища од пересічної, другого — 1906/7—1908/9 вона становила 4 крб. 12,0 коп., а третього 1909/10—4 крб. 09,0 коп. Отже, од першого триріччя до останнього ціни на цукор-пісок знизилися на Київській біржі на 15,7 к.

Поруч оборудок, що мали за об'єкт цукор унутрішнього споживання, на Київській Біржі переводили оборудки і з цукром, призначеним для експорту. Користуючися з даних вищезгаданого джерела, з'ясовуємо операції з експортним цукром за той самий період, що й з унутрішнім, і за тою самою методою.

Виробн. період	Розміри оборудок у тис. пуд.	На суму у тис. крб.	Ціна за пуд у крб.	Хитання
1903 - 1904	692	787	1.17	0.97—1.40
1904—1905	1.227	2.490	2.03	1.30—2.42
1905—1906	606	1.321	2.18	1.42—3.50
1906—1907	261	440	1.69	1.53—2.25
1907—1908	1.110	1.537	1.38	1.24—1.46
1908—1909	883	1.301	1.47	1.40—1.92
1909—1910	47	1.23	2.62	2.42—2.82
1910—1911	1795	2910	1.62	1.27—2.40
1911—1912	2.511	4.202	1.67	1.07—2.25

В оборудках з експортним на Київській біржі цукром вражає величезна амплітуда коливань пуду, значніша, ніж в оборудках з цукром споживання внутрішнього.

Розмір оборудок у пудах увесь час хитається вгору і вниз, причому відношення межі розмірами оборотів найменшими й найбільшими

перевищує 53. Пересічні одного пуда ціни зовсім не виявляють такої загалом помітної тенденції знижуватися, як при оборудках з унутрішнім цукром. Гостро підскачовиши одного року, вони не менш гостро падають року дальшого.

Тут хитання цін гостріше виявлено, ніж в оборудках цукрових унутрішнього споживання, і не тільки відносно, ба й абсолютно, оці хитання досягають за деяких років по-над 2 карбованці.

Це можна з'ясувати тим, що на рівень унутрішніх цін впливало урядове нормування і кермування, певною мірою стримуючи спекулятивну вакханалію на внутрішньому ринкові.

На оборудках із цукром, до вивозу за кордон призначуваним, можна виразно бачити, що його систематично продавали дешевше як цукор призначений для внутрішнього споживання (беручи, певна річ, на увагу те, що експортний цукор звільнювано од акцизу). Одинокий у даному разі виїняток становить 1909—10 р. Того року вартість цукру без акцизу для споживання внутрішнього становила на Київській біржі 2 крб. 33 коп. за пуд, а для цукру експортного — 2 крб. 62 коп. У звязку з цим постерегаємо, що вказаного року на Київській біржі дуже гостро зменшилися оборудки з експортним цукром і гостро зменшивсь вивіз цукру через європейські кордони із Росії узагалі. На азійські „природні“ ринки вивіз цукру навіть і тоді, критичного того для експортного російського цукру року зостававсь мало не на однаковому рівні з попереднім.

Треба відзначити, що ціна продажу експортного цукру систематично була нижча од собівартости, як це можна бачити, порівнюючи собівартість з продажною ціною на Київській біржі. Певно, це стосується тільки вивозу до західньої Європи, де цукор російський мав конкурувати з світовим.

Останньою перед війною й першого почасті зачепленого війною року обороти на Київській біржі, за даними, що їх навів В. Ландо у своїй статті „Торговля сахаром в России за 1914 г.“, виглядають так:

	1912—1913	1913—1914
	У тисячах пудів	
Вільн. цукру	21.181	18.841
Облік випуску	4.972	11.392
Експорт	50	50
Перероблення	450	1.910
Конвенц. права	971	4.240
Перські „	361	410
Фінляндські „	172	2.774
Разом .	28.157	39.626

Як бачимо, першого року, коли давалася в знаки війна, чимало, порівнюючи до попереднього нормального року, збільшилося обладок, зареєстрованих на Київській біржі. Збільшення це поширюється на більшість об'єктів, що їх доводилося зустрічати на Київській біржі за передвоєнного часу. Вийняток становлять обладки з вільним цукром, що порівнюючи до попереднього, зменшилися, й обладки з експортом, які що-до кількості zostалися без змін. Щоб пояснити свою таблицю, В. Ландо вказує, що обладки з експортом реєстрували на Київській біржі в період, який він розглядає, в кількості 5—10% оборотів, що фактично одбувалися з експортним цукром.

Поруч обладок на цукор на Київській цукровій біржі мали обіг і цукропаперові цінності, а саме перські й фінляндські права обміну, і обороти Київської біржі з цукропаперовими цінностями, як обраховує В. Ландо, у 1910—1914 рр. виглядає так:

ЦІННОСТІ	1910	1911	1912	1913	1914
	У тисячах карбованців				
Перераховування	1.099	2.828	2 997	3.094	5.218
Фінляндські	8	220	355	203	815
Перські	411	358	294	99	2.572
Конвенційні	5	620	1.798	117	188
Разом	1.523	4.026	5.444	3 513	8.793

Обладки з цукропаперовими цінностями за розглядуване чотириріччя загалом збільшуються, виключаючи останній перед війною рік, коли обороти з цукропаперовими цінностями зменшуються. Треба відзначити, що обладки з вивозовими правами почали укладати тільки за 7—8 років перед війною, а реєструвати їх на біржі—десь з 1909 р.

Як гадає В. Ландо, до котирування не попадало обладок на десятки міл. крб. Отож обладки з конвенційними правами становили, як він каже, в 1913—14 рр. більше-менше од $\frac{1}{3}$ до $\frac{1}{4}$ усіх конвенційних прав, що оберталися на ринкові. Дані про фінляндські права мало не покривали всенький призначений для них контингент. Навпаки, перські права попадали до біржових котирувань у незначних тільки розмірах.

Першого воєнного (правдивіше почасти воєнного) року значно збільшується котирування паперових цінностей. При цьому звертає увагу те, що надто підскачили обороти з фінляндськими, а особливо з перськими правами.

В додаток до взятих із видання управління посередніх податків і статті В. Ландо даних про цукрову торгівлю на Київській біржі, наводимо таблицю, що ми склали, про зареєстровані на Київській біржі обороти з цукром та цукропаперовими цінностями за останній перед війною 1913 р. (у пудах). Оскільки календарний рік не збігається з виробничим, ми бачимо тут в обладках з цукром обороти або з цукром

наявним, — у перші 9 місяців вказаного року обороти з цукром кампанії 1912—13 р., а в дальші місяці того самого року з цукром кампанії 1913—14 р., — або з цукром кампаній майбутніх. І чималі обороти припадають, як видно з доданої таблиці, на цукор кампанії 1914—1915 р. Видима річ, що обладка з цукром, що фактично його можна буде поставити більше-менше через рік, в остаточнім підсумкові є обладка спекулятивна. Оскільки ми беремо останній нормальний рік, наведені дані можуть достатньо характеризувати обороти з усіма 7 об'єктами діяльності Київської цукрової біржі.

ЦУКРОВА ТОРГОВЛЯ Й БІРЖОВІ З ЦУКРОМ ОБОРОТИ ЗА ТЕПЕРІШНЬОГО ЧАСУ.

Доба комунізму воєнного не знала цукрової торгівлі, як і легальної торгівлі взагалі. Промисловість цукрова перебувала в стані заокстеніння і кількість здобуваного в країні цукру була мізерна. Вироблюваний цукор розподіляли за нарядами серед різних харчових організацій. А вони, своєю чергою, розподіляли його серед цивільної людности, Червоної армії, то-що.

Нова економічна політика відбудовує в країні цукрову торгівлю, що правда у формах аж надто одмінних од передвоєнних. Всенький цукор належить державі. В її руках перебуває вся цукрова промисловість. Більшу частину цукроварень експлуатує спеціально утворений, щоб керувати цукровою промисловістю, орган — Цукротрест. Деякі цукроварні передають в оренду кооперативним організаціям.

Роздрібний продаж цукру провадить почасти споживча кооперація, почасти державні торговельні організації. Рівночасно частина торгівлі цукром перебуває в руках у приватних осіб. Вони одержують цукор на продаж од державних та кооперативних виробничих організацій. Окрім того, приватні особи реалізують головну масу так званого плантаторського цукру. Що існує цукор оцього виду, це щільно звязане з організаційними та фінансовими умовами за перших часів непу. Брак основного капіталу позбавляв державу спромоги достатньо фінансувати селян, що сіють буряки. Та й без цього селянство, не маючи підстав покладатися на радзнак, що знецінювавсь, вимагало, нехай-би працю його оплачувано натурою. Тимчасом, одколи сталася аграрна революція і поміщицькі землі перейшли до селянства, селяни поробилися основними поставачальниками буряків для цукрової промисловости. На землях заводських видобувають тільки незначну частину потрібної для цукрової промисловости сировини. До того-ж тут частину земель здають обробляти околичним селянам. Нарешті, певною мірою, і сільсько-господарським робітникам, що працюють на бурякових плантаціях, платять натурою — цукром. У наслідок цього у селянства тих районів, що до цукроварень прилягають, призбируються чималі лишки цукру. Оцей цукор скуповують приватні крамарі партіями

дрібними й дрібнесенькими на містечкових базарах та по хатах у селян. До того ще ціни на плантаторський цукор у жадному не перебувають відношенні до собівартости цукру або до офіційних на нього цін. Селянство, що потребує грошових знаків, оддає скупникам товарів лишки, які в нього є, цукру за ціну багато нижчу, ніж та, що існує у пунктах споживання. Скупники, не маючи достатніх засобів, і собі намагаються якомога швидше реалізувати придбаний цукор. Вони відправляють його до великих пунктів, споживання, де ціни починають раптово падати. Тут цукор почасти продають приватникам — роздрібникам, почасти зосереджують у більших гуртовиків, а ті вивозять його з великих пунктів України та інших цукровиробних районів до Москви, Ленінграду й інших, часто-густо дуже далеких, що цукор споживають, районів Радянського Союзу. Певна річ, мало не всі оборудки з плантаторським цукром одбувалися по-за товаровими біржами, організованими рік-два тому, як почавсь неп. Оборудки з оцим цукром укладали переважно приватні особи, зовсім не зацікавлені, щоб показувати свої обороти на біржі. Почасти також збирала плантаторський цукор сільсько-господарська й споживча кооперація. Але кооперативні організації загалом набували цукру небагато.

Взагалі, значної частини цукру, що певних місяців переходив через Київський ринок, не реєстрували на біржі. Отже вона у певні періоди не могла дати точного уявлення про загальні розміри цукрових оборотів, що одбувалися на місцевому ринкові.

Та й без цього в моменти тії, коли дуже багато навозили були плантаторського цукру, біржове котирування не одбивало цілком точно й правдивих на цукор цін. Правда, — звичайно, хоч і не завсіди, ціни біржі офіційної вирівнювалися за цінами, що були на вільній біржі. А втім, через низку причин, хоч-би й через те, що на вільній біржі оборудки складали в золоті, — причому радзнак котирували нижче, ніж офіційно, — ціни товарової біржі і вільного ринку розбігалися.

Не перебільшуючи, можна сказати, що певними часами на Київському цукровому ринкові переважала не офіційна, а вільна біржа. Офіційна пленталася за нею чи, правдивіше, за тим безладдям, що панувало тоді на вільній біржі.

Проте, запаси плантаторського цукру швидко вичерпувалися. Звичайно до початку передвеликодніх закупівель його вже сливе не зоставалося. Будь-що-будь, він уже не впливав у цей час на ринок. На ринкові зостається тільки офіційна біржа.

Але до середини літа перших років неп'у на ринкові постережувано недостачу цукру, бо зростання виробництва не встигало тоді за споживанням, що зростало. Ціни на ринкові підвищувалися, — до всього на ринкові приватному швидше, ніж на офіційному. Довіз цукру закордонного, як правило, одбувавсь з перебоями й допомагав зростати спекуляції.

Загалом ми маємо цього часу такий період, коли ринок переповнено цукром (плантаторським) і коли в звязку з цим падають ціни; —

далі скільки місяців стоять нормальні ціни, а потім вони починають зростати. В оцей саме період з'являється на ринкові і навіть звичайно гору бере над цукром місцевого виробництва цукор імпортовий, чужоземний. Як загальне правило, ціни на цукор закордонний нижчі од цін на цукор місцевий. Певного значіння набував у період літньої недостачі цукру й жовтий цукор, що його звичайно продавали тільки на кондиторські фабрики. Що-до цін ми мали тоді загалом три періоди: ціни низькі, нормальні й високі. А до того за певних періодів року оборудки цукрові жвавіше либонь складали на вільній, ніж на офіційній біржі. На цукрову торгівлю та взагалі на торгівлю, доки остаточно скасовано радзнак, впливав брак твердої валюти, або неминучість працювати одночасно з валютою твердою й валютою, що падає.

Саме зростання споживання, яке за громадянської війни та голоду зменшилося мало не до нуля, зростає скоками й завсіди випереджувало планові міркування.

Треба, нарешті, відзначити, що біржової реєстрації не було тоді на периферії; навіть у самому Києві,—треба гадати,—певна частина оборудок навіть для установ, зобов'язаних реєструвати свої операції на біржі, фактично через ню не переходила.

Оці всі обставини досить виразно показують, як одрізняються умови цукрової торгівлі взагалі і біржової цукрової торгівлі зокрема за перших років нової економічної політики й за теперішнього часу. 1924—25 р. перший рік, що цілком пройшов виключно за твердої валюти. Отого року не було на ринкові плантаторського цукру з усіма явищами, що товаришували появі на ринкові оцього цукру.

У середині й наприкінці літа 1925 р. відчували на Київському ринкові брак цукру. В звязку з цим тут з'явивсь був імпортовий цукор. Проте одбулося це загалом аж геть-но не так болізно, як попередніх років. Нарешті організація в Києві Внуторгу, що намагається запровадити планове в місцеву торгівлю начало, певною мірою вплинула на характер торгу, зокрема на співвідношення різних контрагентських груп.

Взагалі треба гадати, що 1924—1925 р. значно більше наблизивсь що-до торгівлі цукром до тих видів і форм, у яких цукрова торгівля розвиватиметься далі, аніж рік 1923—24, значно більше позначений слідами того періоду, що безпосередньо йшов за добою воєнного комунізму. Будь-що-будь, 1924—25 р. це, будемо гадати, початок нормального періоду в цікавій для нас царині радянської економіки, і через те його випадає докладніш, ніж попередній вивчити.

Цукрові операції на КТБ р. 1923—1924.

Цього року через Київську товарову біржу в оборудках з участю факторів (біржових оборудках) пройшло 491.622 пуди загальною вартістю в 5.009.665 крб. Переважна частина цього цукру припадає на рафінад—427.111 пуд., піску було всього—64.511 пудів.

З окремих груп контрагентів переважне в продажу значіння належить держорганам. Вони продали 404.781 пуд. Як і слід було сподіватися, надто велику участь брали органи у продажу рафінаду, продавши його 62.910 пуд. Окрім держорганів у продажах тут виступали ще й приватні особи. Що-до продажу піску відносна участь держорганів трохи зменшується, бо в продажах піску досить поважне місце належало кооперації, що продала цього року 56.709 пуд. Приватні особи у продажах по біржових оборудках брали незначну участь, але все-ж участь їхня певною має вагу в загальних із продажем оборотах. Усього продали приватні особи 13.232 пуди. Вони,—приватні оці особи,—продають у відносно більших розмірах пісок, а не рафінад. Тимчасом як за біржовими оборудками особи приватні продали були року 1923—24 цукру-рафінаду 1.601 пуд, піску вони продали 11.631 пуд.

Із закупівель 1923—24 р. абсолютна маса всіх що-до розмірів оборудок припадає на держоргани, що закупили були 273.343 пуди. На другому місці стоїть кооперація. Чималі розміром закупівлі приватних осіб—77.645 пуд. по біржових оборудках. Приватні особи купували переважно пісок—75.444 пуди, тимчасом як рафінаду тільки 2.201 пуд.

За окремими місяцями розміри оборотів по біржових оборудках на КТБ хитаються од 124.827 пуд. у квітні до 4.477 пуд. у жовтні 1923 р. Коли розглядати 1923—4 р. по окремих у різні місяці видах цукру, то в низці місяців—жовтні й листопаді 1923 р., лютому, березні й червні 1924 р. звертає на себе увагу те, що немає оборудок з рафінадом.

З контрагентів у різні періоди звідомного року помічається зменшення діяльності приватних осіб за другу половину звідомного року. Тимчасом як перших місяців звідомного року приватні особи купують цукор дуже енергійно,—і в деякі місяці, наприклад, у грудні 1923 р. або березні 1924 р., вони закуповують абсолютну більшість усенького цукру, в дальші місяці, підо впливом, очевидночки, регулятивних заходів, їхні операції значно зменшуються, а в місяці липні жадних закупівель по біржових оборудках вони зовсім не переводять.

У протилежність оборудкам осіб приватних, оборудки загальні на Київській біржі по оборотах з участю маклерів у другому півріччі вищі, ніж у першому. Ми постерегаємо тут, що обороти взагалі поступінно зростають, тимчасом як обороти приватних осіб зменшуються.

Обороти позабіржові р. 1923—24-го більше ніж удвоє менші од біржових оборотів. Отакі оборудки досягли на КТБ року 1923—4-го—179.819 пуд. Позабіржових оборудок на рафінад складають відносно значно більше, ніж біржових. Більш як четвертина всенького цукру, що 1923—4 р. пройшов по позабіржових оборудках КТБ, припадає на рафінад, і обороти з ним досягли цього року близько 48.320 пуд.

З окремих контрагентів, по продажу в оборудках позабіржових, як і біржових, на першому місці стоять держоргани—на їхню пайку припало понад $\frac{2}{3}$ всього проданого цукру. Але що-до відносної участі держорганам належить скромніше місце в оборудках позабіржових, аніж

у біржових. Значно більше ніж у біржових (відносно) оборудках продає кооперація. Знов-же й приватні особи продають порівнюючи не небагато, — приватники всього продали з позабіржових оборудок 2.890 пуд., при цьому треба відзначити, що всенький продаж рафінаду по оборудках позабіржових припадає на пайку держорганів, бо ані кооперація, ані приватні особи не продавали рафінаду в 1923—4 р.

З закупівель у позабіржових оборудках на першому стоять місці кооперативні організації, далі приватні особи і тільки на третім місці держоргани, що загалом купили менш як $\frac{1}{4}$. Обороти по закупівлях приватних осіб чималі: більше-менше $\frac{2}{5}$ усіх закупівель припадають на їхню пайку. В абсолютних розмірах приватні особи купили були 65.356 пуд. З окремих видів цукру приватні особи купували відносно менше рафінаду, ніж піску. Вони купили рафінаду менш як $\frac{1}{4}$ всієї кількості рафінаду, що розглядуваного року перейшов по оборудках позабіржових на К. Т. Б.

За окремими місяцями обороти К. Т. Б. найбільших досягають розмірів по оборудках позабіржових у лютому р. 1924. Тоді через Біржу перейшло в позабіржових оборудках 36.520 пуд., — трохи менш як $\frac{1}{5}$ усього виробленого за рік цукру. Найменші місячні обороти були в жовтні 1923 р., коли було зроблено всього 1.511 пуд., себ-то менше як соту частину всенького цукру, переведеного по оборудках позабіржових. А от по оборудках позабіржових, дак навпаки, там ми маємо з місяця на місяць обороти з рафінадом.

Із діяльності контрагентів цікаво відзначити, що приватні особи брали визначну участь у закупівлях найзначливішого оборотами місяця—лютого. Цього місяця на пайку приватних осіб припадає по-над $\frac{2}{3}$ всеньких оборотів по закупівлях—24.520 пуд.

Обороти з цукром на К. Т. Б. р. 1924—5.

Операційного 1924—5 р. загальні розміри оборудок із цукром досягли на К. Т. Б. 23.578.908 крб. До цієї суми увіходять укупі обороти з піском та рафінадом. Розподіляючи обороти за окремими видами цукру, ми маємо обороти з піском рівні 15.847.318 крб., а з рафінадом—7.731.590 крб. Отже, обороти з рафінадом більш аніж удвоє менші як обороти з піском.

Як відомо, оборудки, на радянських біржах складувані, поділяються на оборудки біржові й позабіржові. Як розглядатимемо оборудки, що їх складали були на К. Т. Б. року 1924—5-го, по двох оцих групах, то побачимо, що різко переважають обороти в групі біржових оборудок. Показаного року на К. Т. Б. складено оборудок із цукром—біржових на 20.421.622 крб., позабіржових тільки на 3.157.285 крб.

Але біржові оборудки, гостро переважаючи загальною сумою складених угод, поступаються місцем на користь позабіржовим оборудкам кількістю самих цих оборудок. В оборотах з цукром, як і в загальному

біржовому обороті, обробки біржові з участю біржових маклерів кожна зокрема, значно більші од обробок позабіржових. Через це останні, хоча й численніші од біржових обробок, дають в остаточнім підсумкові загальну суму обороту значно меншу, ніж ті обробки, котрі одбулися за участю маклерів.

Біржові обробки загальною сумою свого обороту гостро переважають обробки позабіржові в обох видах цукру: і в піскові й у рафінадові. У складених за участю маклерів обробках з піском ми маємо біржових оборотів на суму 13.609.526 крб., а в обробках без маклерів на суму 2.237.792 крб. Обороты з рафінадом по оборотах біржових дорівнювали року 1924—5 6.812.097 крб., а позабіржових 919.493 крб. Загалом по обороті і з піском і з рафінадом позабіржові обробки рішуче поступаються перед біржовими. В оборотах з піском це явище виступає трохи не так гостро, як в оборотах з рафінадом, що пояснюється більшою кількістю дрібно-гуртових обробок у торгівлі піском на К. Т. Б. р. 1924—5. Тимчасом, як сказано вже, — що менші обробки, то дужче проступає межі ними участь позабіржових обробок.

З окремих груп контрагентів держоргани покупили переважну масу проданого товару, як що-до піску, так і що-до рафінаду, в обох видах обробок, — і в біржових і в позабіржових.

Загальна сума закупівель держоргани в біржових обробках становить трохи більше як $\frac{3}{5}$. При цьому таке співвідношення заховується з невеличкими хитаннями і для піску й для рафінаду. Навпаки, в позабіржових обробках по закупівлях держоргани дають трохи більше як $\frac{1}{5}$. Знов-же, як і в обробках біржових, співвідношення стосункової участі державних організацій мало не однакове і для піску й для рафінаду.

Держоргани, залежно від характеру тих або інших обробок, беруть порівнюючи більшу участь у закупах біржових, аніж у закупах позабіржових. Біржові обороти, з певним звичайно припущенням, можна вважати за обороти великогуртові. В оборотах позабіржових, навпаки, переважно бувають обробки дрібногуртові. В обробках біржових на закупівлю цукру поважне місце посідають банки, зокрема Держбанк та Промбанк, що належить до категорії державних установ. Співучасть державних кредитових установ різко підвищує загальну вагу держоргани в купівлях цукру за позабіржовими обробками цього року на К. Т. Б. Навпаки, в купівлях за позабіржовими обробками, державні кредитові установи беруть участь дуже невелику. На обробках позабіржових у переважній більшості йдуть операції, що за своє завдання мають задовольнити потреби роздрібної торгівлі кооперативної, приватної або торгівлі під фірмою „Ларьок“ — організації, належної до розряду акційних товариств. — Оскільки позабіржові обробки в цукровій торгівлі визначаються таким характером, перевагу в цукрових обробках (у закупах) мають, певна річ, організації кооперативні. Проте, перевага ця не абсолютна, як в організаціях державних підчас закупів

за біржовими оборудками, а відносна. Таку обставину пояснюється великими, порівнюючи, закупками цукру за позабіржовими оборудками ще й акційних товариств, а особливо приватних осіб, поряд з держорганами й організаціями кооперативними. Приватні особи в оборотах з цукром на К. Т. Б., що-до закупів, беруть участь порівнюючи невелику.

Купили вони на К. Т. Б., в 1924—5 р. тільки 7,30% усього купленого тут цукру. Треба відзначити, що продажу цукру на К. Т. Б. з боку приватних осіб зазначеного року властиво не було: загальна сума їх оборудок на продажі дорівнювала тільки 0,04%. У закупках приватних осіб переважають абсолютно закупки біржові: їх було зроблено в 1924—5 р. на загальну суму 955.033 крб, тимчасом як загальна сума закупів позабіржових дорівнювала 765.968 крб. Та через загальну перевагу у всьому обороті з цукром на К. Т. Б. обороту біржового, відносна участь приватних осіб далеко вища в оборотах позабіржових, аніж у біржових. Якщо в оборотах біржових, що-до закупів, пайка приватних осіб становила 4,68%, то в оборотах позабіржових участь приватних осіб підвищується до 24,26%. Обороти приватних осіб дрібні й відбуваються значною мірою через оборудки позабіржові. Ті, що провадять операції з цукром через К. Т. Б., приватні особи в величезній більшості мало не всі—середні гуртівники, які продають свій товар приватному роздрібникові, через щось не обслуговуваному з боку державної торгівлі на всі сто відсотків. Це, крім того, більші роздрібні торговельники цукром, що оборудки з ними реєструють держоргани-продавці. —Що-до окремих видів цукру, то приватні особи закупляли рафінаду порівнюючи менше як піску. Тимчасом як участь приватних торговельників у купівлях піску становила 8,44% всього купленого на загальну суму 1.337.604 крб. піску, рафінаду вони закупили 4,96% усього цукру, купленого на К. Т. Б. в 1924—5р. на суму 383.397 крб. —Незначні й що-до абсолютних розмірів і що-до загальної маси проданого цукру—продажі приватних осіб,—всього вони продали на 8.914 крб. (виключно пісок). У загальній масі проданого на К. Т. Б. цукру-піску на пайку приватних осіб припадає 0,6%.

За окремими місяцями показаного року приватні особи в жовтні закупили піску на 56.877 крб. —1,78% всього купленого в цьому місяці піску. Рафінаду приватні особи купили на 561 крб. —0,06% всього купленого в жовтні рафінаду. Всього вони закупили в цьому місяці цукру обох видів на 56.877 крб. чи 1,78%. Продажів цукру в цьому місяці від приватних осіб не було зовсім. У листопаді участь їх у закупках цукру на К. Т. Б. зростає й абсолютно й ще більше відносно. В листопаді вони закупляють цукру всього на 127.895 крб., що становить 9,85% усього купленого в цьому місяці цукру. Піску купили на 71.095 крб., чи 10,0%, рафінаду—на 56.800 крб., чи 9,68%. Грудень дає незначне зниження абсолютних закупів приватних осіб, тимчасом дуже велике їх збільшення відносно.—Через те, що загальні обороти з цукром у грудні проти попереднього місяця падають мало не

втриє — з 1.298.376 крб. до 488.016 крб., а обороти приватних осіб зменшуються більше-менше на п'ять відсотків — з 127.895 крб. у листопаді до 121.345 крб., у грудні, відносна участь приватних осіб у закупках цукру підноситься до 24,99%. Мало не $\frac{1}{4}$ всіх закупів цукру в цьому місяці припадає на приватних осіб. Тут либонь виявляється бажання приватних осіб запасти цукру на наступні різдвяні та новорічні свята. До того, приватні особи в грудні закупили на 96.876 крб. — 28,1% від усенького закупленого на біржі піску, а рафінаду на 24.469 крб., чи 17,07%. У січні участь приватних осіб у цукрових закупівлях сильше знижується абсолютно і ще більш відносно. Для всенького взагалі обороту з цукром на К. Т. Б. в січні характерне підвищення оборотів, що піднеслися до 679.842 крб., тимчасом як у приватних осіб обороти, навпаки, знижуються до 85.742 крб. Через це участь приватних осіб у закупках цукру падає з $\frac{1}{4}$, в грудні до $\frac{1}{8}$, в січні, коли закупи приватних осіб становили 12,61% всіх операцій купівлі на Київській Біржі. Піску в січні приватні особи закупили на 66.953 крб. — 14,23% усіх закупів піску на біржі за цей місяць, а рафінаду на 18.789 крб. — 8,98%. Цікаву картину дає лютий. Загальні обороти з цукром на К. Т. Б. в цьому місяці проти попереднього вельми підвищуються, вони доходять до поважної суми в 2.738.624 крб. Навпаки, обороти приватних осіб надто різко падають. Приватні особи купили в цьому місяці тільки на 7.010 крб., тоб-то зробили 0,25% усіх закупів, переведених цього місяця на Біржі.

Таку незначну участь приватних осіб у люневих оборотах із цукром на КТБ слід значною мірою пояснити зовнішніми умовами, що були поза контрагентами — приватними особами. Увесь цукор, що закупили його в лютому приватні особи, припадає на пісок. Приватні особи закупили його близько піввідсотка — 0,48% усенького закупленого в лютому на біржі. В березні закупівлі приватних осіб значно підвищуються, а цукрові обороти на біржі тимчасом загалом падають. Коли саме обороти закупівель на Київській біржі взагалі впали в березні до 881.823 крб., обороти приватних осіб піднялися до 55.742 крб. Як наслідок одночасного впливу обох оцих чинників, відсоток участі приватних осіб у закупках цукру на КТБ в березні підіймається до 6,32%. Піску приватні особи закупають у березні на 48.834 крб., 13,37%, а рафінаду на 6,908 крб., чи 1,34% усенького закупленого в цьому місяці рафінаду. В березні ми маємо випадок не тільки закупівлі з боку приватних осіб, що закупили іншими місяцями більше, другими менше, а третіми й зовсім мало, та проте загалом операцій закупівель не припиняли, — а й факт продажу з боку приватного капіталу. Цього за попередні місяці на біржі не було. Разом у березні приватні особи продали на 8.914 карб., що становило трохи більше як одна сота всенької суми продажів на біржі в березні — 1,01%. У квітні загальні обороти з цукром КТБ підвищуються й доходять до 2.811.420 крб. Разом із загальним зростанням оборотів зростають, у трохи меншій прогресії, і обороти приватних осіб, які купили в цьому місяці на 163.193 карб.; це становить 5,80% усіх оборотів

купівель цукру, зроблених у квітні, переважно підчас Контрактового Ярмарку, на КТБ. З цієї кількості закупи приватних осіб піску становили 130.829 карб., чи 7,05⁰/₀.—Обороти приватних осіб з рафінадом у квітні становили 32.364 карб., чи 3,39⁰/₀. У травні з загального обороту 1.812.271 карб. на пайку приватного капіталу припадає 145.655 карб.—7,7⁰/₀. До того, піску приватні особи закупили на 125.570 карб.,—10,9⁰/₀, а рафінаду на 20.080 карб.,—3,1⁰/₀ усенького закупленого рафінаду. У червні обороти приватних осіб що-до закупу цукру на КТБ різко підвищуються й абсолютно й відносно. У цьому місяці приватні особи купили на 484.993 карб., або 22,04⁰/₀ всенького цукру закупленого на біржі в червні. Піску в червні було закуплено на 376.823 карб.—24,25⁰/₀, а рафінаду на 108.170 карб.—16,73⁰/₀ усенького закупленого в цьому місяці рафінаду. У наступному місяці липні загальні обороти з цукром на КТБ скорочуються до 1.548.243 карб. Природньо, скорочуються й обороти приватних осіб. Відносно їх значіння також знижується. По-над дванадцяті частину всіх оборотів купівель у липні—8,75⁰/₀ припадає на приватних осіб. Абсолютна їхня участь у цьому місяці виявляється в сумі 135.495 карб. Вони закупили піску на 120.719 карб.—14,2⁰/₀ усенького закупленого в цьому місяці піску, а рафінаду на 14.776 карб., чи 2,11⁰/₀. Відзначена участь приватного капіталу в закупах обох видів цукру тепер усемеро вища для піску як для рафінаду. Приватні торговельники в загальних річних оборотах беруть участь у закупах піску тільки не на багато більшу як у закупах рафінаду. Серпень дає на біржі взагалі значне підвищення оборотів із цукром. Підвищуються й обороти приватних торговельників в абсолютних розмірах і доходять до 154.668 карб. У той-же час підвищується й відносно їхнє значіння, що зростає аж до 29,36⁰/₀. На пайку піску в цьому місяці припадає 140.758 карб., на пайку рафінаду 13.910 карб. Відносні розміри для піску 29,65⁰/₀, а для рафінаду—26,72⁰/₀. Що-до розмірів оборотів із цукром, останній місяць звідомного року—вересень посідає виключне становище. Обороти з цукром на КТБ проти попереднього місяця збільшуються вдесятеро. Проте обороти приватних осіб підвищуються дуже мало. Отже загальні обороти приватних осіб із цукром в абсолютних цифрах на суму 182.389 карб. становлять 3,43⁰/₀ усіх оборотів із цукром на біржі. Піску приватні особи покупили на 95.820 карб., чи 2,26⁰/₀ усенького покупленого піску, а рафінаду на 86.569 карб., чи 8,04⁰/₀. Тут, як і в липні, відносна вага приватних торговельників більша в закупах рафінаду. Продажів із боку приватних осіб, у березні 1924/5 операційного року, на КТБ не було.

В оборотах, що проходили через маклерський апарат КТБ, приватні особи мали иншу вагу як в оборотах біржі взагалі.—В оцих так званих біржових оборотах бере далеко більшу відносну участь торгівля державна й кооперативна. Тут у низці місяців приватна торгівля окремими видами цукру — переважно рафінадом — зовсім не виступає.

За перший місяць розглядуваного року — жовтень участь приватних осіб у біржових оборудках становила 1,14⁰/₀ усенького обороту. В оборотах з піском участь приватних осіб підвищується до 1,61⁰/₀. В оборотах з рафінадом приватні особи в цьому місяці жадної участі не беруть. У листопаді відносна участь приватних осіб в оборотах за біржовими оборудками дуже зростає й досягає 17,6⁰/₀ усенького обороту; разом із тим в оборотах із цукром участь приватних осіб дорівнює 24,34⁰/₀, а з рафінадом 13,47⁰/₀. У грудні участь приватних осіб в оборотах, що відбуваються за участю маклерів, підвищується далі, а саме 23,37⁰/₀. Пайка участі приватних осіб в оборотах з піском дорівнює 27,59⁰/₀, тимчасом як в оборотах з рафінадом вони в цьому місяці участі не беруть. У січні участь приватних осіб у біржових оборотах із цукром різко знижується й падає до 9,6⁰/₀. До того, всі обороти з цукром, як і в минулому місяці, припадають на пісок; тут участь приватних осіб становить 12,83⁰/₀. У лютому приватні особи жадної діяльності в біржових оборудках на КТБ не виявляють. І з піском і з рафінадом у цьому місяці вони жадних оборотів не роблять. Участь приватних осіб у березневих оборотах дорівнює 3,39⁰/₀. З піском — 8,79⁰/₀, а з рафінадом у цьому місяці приватні особи мають трохи менше за соту частину всіх оборотів з рафінадом за біржовими оборудками—0,77⁰/₀. Всі зазначені дані про обороти приватних осіб стосуються тільки до їхніх закупів, бо взагалі приватні особи в оборотах з цукром що-до продажу, як це вже зазначалося в дослідженнях загальних цукрових оборотів (з участю біржових маклерів і без них), участі не беруть. Вийняток становить березень, коли приватні особи продали держорганам на 8 914 карб. ц. піску. Ця оборудка припадає на операції переведені через біржовий маклерський апарат. Серед загальної суми продажів за березень—703.537 карб.—вона становить трохи більше за одну соту частину—1,27⁰/₀, тоб-то вага приватних осіб у продажах навіть і в цьому виключному випадкові занадто невелика.—Оскільки в даному разі мова йде про пісок, розміри участі приватних осіб тільки в продажу його, за біржовими оборудками, доходять у березні до 3,89⁰/₀. Квітневі біржові обороти дають для приватних осіб 2,42⁰/₀ з усенької суми оборотів у цьому виді біржових оборудок.

У біржових оборотах із піском приватні особи в лютому дають 3,67⁰/₀ усіх оборотів, а в оборотах з рафінадом їх нема. В березні біржові обороти приватних осіб підвищуються—вони досягають у цьому місяці 3,81⁰/₀ усіх оборотів, складених за участю біржових маклерів у цьому місяці. В оборотах з піском участь приватних осіб у квітні підвищується до 5,04⁰/₀, з рафінадом знижується до 1,86⁰/₀. У червні обороти приватних осіб становлять 19,7⁰/₀ од оборотів біржових з цукром взагалі, з ц. піском 22,09⁰/₀, з рафінадом—14,27. У липні загальні обороти приватних осіб становили 6,41⁰/₀, з рафінадом оборудок не робили, а з піском дійшли до 12,55⁰/₀. У серпні на КТБ маклери брали участь в оборудках тільки з піском, а не з рафінадом. Приватні особи цього

місяця не беруть участі в біржових оборудках із цукром. Вересень з його підвищеними оборотами дає невелику кількість оборудок приватних осіб. У всій сумі оборотів із цукром приватні особи у вересні становлять 0,85%. До того участь їхня в закупах рафінаду зовсім незначна. В загальній сумі оборотів у 4.044.924 карб. усіх оборотів з піском приватні особи зробили в цьому місяці закупів на 7.900 карб., тоб-то 0,19%. В оборотах з рафінадом участь приватних осіб вища й дорівнює 3,76% усенької суми оборотів із закупів рафінаду.

Позабіржові оборудки взагалі позначаються меншими розмірами оборудок та трохи більшою участю в цих оборудках приватного торговельника.

За окремими місяцями й окремими видами цукру участь приватного капіталу значно хитається, залежно від мінливих з місяця на місяць умов. У жовтні 1925 р. участь приватних осіб в оборотах (позабіржових) К. Т. Б. — 26,26% усенького обороту з цукром. Обороти з піском у цьому місяці становили для приватної торгівлі 36,49% усіх оборотів з піском, з рафінадом — тільки-но 2,29%. У листопаді приватні особи в загальних оборотах з цукром за позабіржовими оборудками мають 1,09%. Всі оборудки, що їх у цьому місяці в позабіржових оборотах склали приватні особи, припадають на пісок, де приватні особи становлять 1,5%. У грудні позабіржові оборудки на К. Т. Б. різко знижуються: з 612.154 крб. у листопаді до 264.255 крб. у грудні. Обороти приватних осіб, навпаки, за позабіржовими оборудками підвищуються — абсолютно з 6.695 крб. до 69.035 крб., а відносно до 26,13%, тоб-то відносний зріст оборотів цієї групи контрагентів, що-до дрібних оборудок, дорівнює 25. Потреба приватного торговельника-роздрібника припасти цукор на наступні свята примушує його шукати товари.

Численні дрібні оборудки, складані здебільшого на те, щоб негайно завдоволити роздрібного торговельника, збільшують відносну вагу закупів приватних осіб. До цього, коли вони за попередніх місяців не закупляли рафінаду зовсім або-ж у невеликих кількостях, то тепер купують рафінаду порівнюючи тільки небагато менше як піску. У закупах рафінаду приватні особи в грудні становлять 22,44%, а в закупах піску — 28,72%. У січні участь торговельників — приватних осіб у позабіржових оборотах К. Т. Б. знижується порівнюючи з груднем, проте дорівнює 18,61% усенького обороту. Обороти приватних осіб що-до рафінаду в цьому місяці навіть трохи вищі за обороти з піском — 19,89% для рафінаду та 17,69% для піску. В лютому далі й до того значно знижуються обороти приватних осіб на К. Т. Б. Закупи їхні в цьому місяці становлять 4,96% усіх взагалі закупів цукру за позабіржовими оборудками. В цьому місяці всенький цукор, що його закупили приватні особи, припадає на пісок; у закупах й вони беруть участь у розмірі 6,55%. В березні попит на цукор з боку приватних осіб знову зростає, почасти залежно від того, що наближаються великодні свята. В оборотах із цукром на березень приватні особи становлять 17,89%, до того — піску вони закупили 21,15%, а ра-

фінаду 7,68% з усенької кількості, закупленої на К. Т. Б. Квітневі обороти К. Т. Б., що відбувалися, як до певної міри й березневі, під впливом Контрактового ярмарку, виявляють вельми значну участь приватних осіб в оборотах за позабіржовими обладками. Трохи полегшені умови діяльності для приватних торговельників у зв'язку з ярмарком збільшують їхню участь у ярмаркових позабіржових оборотах. Загалом у цьому місяці вони закупили 31,35% усенького закупленого на ярмарку цукру, з нього рафінаду — 29,54% та піску — 32,27%. У травні обороти приватних осіб порівнюючи трохи знижуються. Вони закуповують у цьому місяці 26,89% усенького закупленого на біржі за позабіржовими обладками цукру чи рафінаду — 27,93%, а піску — 20,32%.

Літні місяці 1925 року це період цукрової „кризи“ на Київському ринкові разом, як і в усій федерації, по районах цукровиробних і по районах, що цукор споживають. Зріст споживання цукру в 1924 — 5 р. значно перевищив програмові припущення — це виявилось вже на провесні. Але особливо збільшився попит на цукор літньої доби, коли з'ясувався був небувалий врожай овочів та ягід, що надзвичайно збільшив заготівлю їх на пожиток у консервованому вигляді (варення, наливки, то-що). Окрім того, і зростання заробітної платні міської і взагалі службової та робочої людності збільшувало попит з їхнього боку на речі широкого споживання. Тимчасом цукор унутрішнього виробництва був спроданий, а довозовий одержували із значними перебоями.

Роздрібні ціни на цукор, не зважаючи на заходи організацій, що регулюють торгівлю, пішли вгору — державна й кооперативна роздрібна торгівля, яка цукор одпускала по нормованих цінах, обмежувала відпуск його в одні руки певними невеликими кількостями. Приватні торговці взагалі продавали цукор по цінах вище нормованих. Але навіть торговці, що, порівнюючи з державними й кооперативними організаціями, не підвищили цін на цукор, усе-ж-таки всяко намагалися мати його в своєму асортименті. Меткіші та краще пристосовані, вони на цей випадок, закуповуючи дрібні партії, йшли на важкі умови держорганів-продавців значно повільніше, ніж державні та кооперативні організації. У зв'язку з цим літні місяці 1925 р. не тільки не знижують обороти приватної торгівлі з цим, тоді недостатнім, товаром, ба навпаки, в дрібно-гуртових обладках виявляють навіть підвищення.

У червні приватні особи в оборотах із цукром становили мало не 40% — 39,92% усенького обороту з цим товаром на біржі в обладках без участі маклерів. У закупівлях рафінаду вони в червні, як і в наступні два місяці, беруть більшу участь, ніж у закупах піску. Літня доба — сезон попиту здебільшого на пісок. Мають попит на його передусім державні та кооперативні організації, тепер рафінадом вони цікавляться не так і тому його забирають у великих розмірах приватні торговці. У червні приватні торговці на біржі купили 38,61% усенького купленого піску та 45,14% рафінаду. У липні відносні розміри заupu приватних осіб, порівнюючи з червнем, знижуються, але проте становлять більш як $\frac{1}{4}$

усенького на біржі закупленого цукру. Відсоток рафінаду, що вони його закупили, вдвоє більш закупленого піску. Закупивши 21,51⁰/₀ усенького піску, вони купили 42,86⁰/₀ рафінаду. Серпень більш, ніж удвоє підвищує участь приватних торговців у позабіржових оборотах. У серпні дають вони абсолютну більшість усенького обороту — 52,86⁰/₀. До того-ж, у супротивність двом попереднім місяцям закупівлі піску, що їх зробили приватні особи, тепер порівнюючи більш, ніж закупи рафінаду. Тимчасом піску в серпні приватні особи закупили 61,7⁰/₀, рафінаду вони покупили 26,74⁰/₀. Нарешті, в останньому місяці звідомного року — вересні участь приватних осіб, порівнюючи з серпнем, трохи знижується, хоч і в цьому місяці вона дорівнює приблизно $\frac{2}{5}$ усенького обороту позабіржових обороток, у тому числі в обладках з піском 44,93⁰/₀, а в обладках з рафінадом 33,07⁰/₀.

Обороти 1924—5 р. в ваговому виявленні.

Біржові обороти з цукром у 1924—5 р. дорівнювали 2.215.890 пудам. Як бачимо, порівнюючи з оборотами Київської Біржі передреволюційного періоду теперішні надто невеликі. Якщо навіть узяти на увагу ті обставини, що обладки Київської біржі перед революцією здебільшого були суто біржовими, в давньому капіталістичному розумінні цього слова, операціями й складання їх дуже часто зовсім не супроводилося здачею наявного товару, то й на цей випадок обороти з наявним цукром були тоді в багато разів більш, ніж тепер. Проте гостро скоротилися не тільки абсолютні обороти. Відносне значіння К. Т. Б. для цукрових оборотів Радянського Союзу багато нижче, ніж роля Київської перед революцією цукрової біржі в кол. Російській державі. Київ перестав бути центром цукрової торгівлі. Для торгівлі цукром, як і для всіх інших видів торгівлі вирішальне значіння має тепер Москва. Ця обставина почасти звязана з загальним устроєм теперішнього радянського господарства. Одначе, все-ж-таки важко цілком певно сказати, оскільки централізація цукрової торгівлі в Москві відповідає інтересам нашої економіки. Та, будь-що-будь, К. Т. Б. за-для оборотів з цукром має тепер вагу, що не виходить по-за межі тієї області, котра тяжить до Києва. Невеликі, і абсолютно і відносно, обороти К. Т. Б. мало змінюються навіть тоді, коли до наведеної допіру кількості цукру, що пройшов по так званих біржових оборотах у стислому розумінні, додати ще й ту незначну кількість цукру, яка пройшла по зареєстрованих на біржі позабіржових оборотах.

З усенької кількості цукру, що пройшов по біржових оборотах, величезна частина в операціях продажу припадає на пайку держорганів, які продали, в обладках з участю маклерів біржових, 2.093.715 пудів. Продажі кооперації були мало не в двадцять разів менші — 110.123 пуди. Акційні товариства продали в десять разів менше, ніж кооперація, їхні продажі дорівнювали 11.050 пудам. Нарешті, обладки по продажах при-

ватних осіб цілком виразно мають випадковий характер — становили вони за цілий рік 1.002 пуди. По суті, продажні операції приватних осіб на Київській Біржі рівні нулеві та цікаві тільки як характеристика нікчемних оборотів приватних продажів. Закупівлі багато різноманітніші, ніж продажі що-до складу контрагентів—покупців. Хоча й у даному випадкові переважають держоргани, які купили 1.375.610 пудів, але поруч з ними у значних розмірах виступають і інші групи. При цьому закупи акц. т-в — 351.374 пуди — тільки трохи поступаються закупам кооперації — 382.280 пудів. Закупи приватних осіб багато менші, ніж закупи кожної з інших контрагентських груп, а в загальній масі закупів становлять вони дуже незначну величину — всього приватні особи закупили 106.626 пудів. Але все-ж-таки в оборотах закупів приватні особи, то правда, не дуже, а все-таки виступають, тимчасом як по продажах участь їхню на К. Т. Б. 1924—5 р. можна ігнорувати.

З окремих видів цукру $\frac{3}{4}$ загальної суми біржових обородок 1924—5 р. припадає на пісок, що обороти з ним досягли 1.633.886 пудів, тимчасом як обороти з рафінадом дорівнювали 582.004 пудам. Так цукор взагалі, як і окремі види його, розкладалися, ступнево зменшуючися за групами контрагентів отаким способом: держоргани, кооперація, акц. т-ва, приватні особи. Абсолютна більшість закупленого товару, як піску, так і рафінаду, припадає на пайку держорганів.

Як розглядати цукрові обороти за 1924—5 р. за окремими півріччями, то перш за все треба сконстатувати, що в другому півріччі звітнього року обороти були мало не вдвое більші, ніж у першому. Якщо на перше півріччя припадало 798.665 пудів, то на друге маємо ми 1.417.225 п. По окремих видах цукру у першому півріччі оборотів з рафінадом було порівнюючи трохи більш, ніж у другому, хоча абсолютні розміри оборотів з рафінадом значно зростають у другому. За групами контрагентів особливо сильно зросли в другому півріччі, як абсолютно, так і відносно, по закупам, обороти держорганів. Тимчасом як у першому півріччі при загальній кількості цукру, що обернувся на КТБ в оборудках з участю маклерів, на пайку держорганів припало менш од половини—339.785 пудів з 798.665 п., у другому—по-над $\frac{2}{3}$ всього цукру—1.035.825 п. з 1.417.225 пудів. Закупи кооперації в другому півріччі падають і абсолютно; від 252.405 пудів у першому півріччі до 129.875 п. у другому,—і, зрозуміло, ще більше — відносно. Проте, треба мати на увазі, що то тільки здається, ніби обороти кооперації зменшилися в другому півріччі. Надзвичайно великі оборудки, що їх тепер складали кооперативні організації, проходять за безпосередньою участю державних кредитових установ, останні й реєструються, як покупки, хоча фактично покупець це кооперація. Закупи акц. т-в, абсолютно стабільні, відносно знижуються в другому півріччі. Приватні особи, що абсолютні розміри своєї закупівлі збільшили в другому півріччі більш, ніж удвое, від 30.601 пуду до 76.025 п., трохи підвищили й відносні розміри своєї участі в цукровому обороті на біржі по закупам.

По продажах, як і слід було чекати, в обох півріччях перевагу мають державні організації. Невеликі операції інших контрагентів по продажах трохи міняються від одного півріччя до другого. Кооперативні організації в другому півріччі продали абсолютно трохи більш, ніж у першому: загальні розміри їхніх продаж у першому півріччі становили 49.373 пуди, а в другому 60.750 п. Разом із тим відносні розміри кооперативних продаж по біржових оборудках КТБ у другому півріччі 1924—5 р. трохи зменшуються. Акц. т-ва, що в другому півріччі продали 11.050, у першому не продали нічого. Навпаки, приватні особи, які в першому півріччі продали 1.002 пуди, в другому не продали ані одного пуда. Але, як зазначалося вище, обороти оборудок приватних осіб по продажах—для біржових оборотів ніякого значіння не мають, а акц. т-ва також сливе не продають цукру.

По окремих місяцях розміри оборотів із цукром досягають максимальних розмірів у вересні 573.050 пудів, а найбільше знижуються в серпні, коли дорівнювали 35.600 п. З інших місяців особливо великі обороти припадають на жовтень 1924 р.—332.795 п., а далі на лютий 1925 р.—262.000 п., і врешті на квітень—257.575 п.

Якщо розглядати місяці з найбільшими оборотами по окремих видах цукру, то можна сконстатувати в вересні рішучу перевагу в оборотах піску над рафінадом—тимчасом як кількість піску, що обертавсь у зазначеному місяці на КТБ в біржових оборудках, дорівнювала 467.050 п., кількість рафінаду становила всього тільки 106.000 п. Ще значніша участь в оборотах піску в жовтні, коли він становив 258.045 п., тимчасом як рафінад—74.750 п. У квітні, порівнюючи з жовтнем, обороти з рафінадом—74.000 п. залишаються мало не стабільними, а обороти з піском значно нижчі—183.575 п. В наслідок цього відносно значіння оборотів з рафінадом, у цьому третьому місяці, з значними цукровими оборотами, трохи підвищується, порівнюючи з другим. Якщо розглядати споживання цукру з найтихших місяців, то тут спостерегаємо в грудні незначні обороти з рафінадом—3.000 пудів, а в серпні повну відсутність рафінаду.

Якщо розглядати місячні обороти за контрагентами, то в вересні треба відзначити дуже незначну участь приватних осіб. Їхні обороти в цьому місяці нижчі од сотої частини загального обороту й, нічого не продавши в вересні, вони купили всього тільки 4.000 пуд.

В дальшому, розміром оборотів, місяці—жовтні 1924 р. приватні покупці купують таку-ж абсолютну кількість, як і в вересні 1925 р., але що загальні обороти першого місяця звідомного операційного року—жовтня 1924 р. нижчі, ніж обороти останнього місяця—вересня 1925 р., то відносні розміри оборотів приватних осіб у жовтні 1924 р. трохи вищі, ніж у вересні 1925 р. Якщо в вересні вони нижчі, ніж сота частина, то в жовтні не багато вищі. На останок, у квітні абсолютні розміри оборотів приватних осіб підносяться, а загальні обороти знижуються, порівнюючи з жовтнем. У наслідок цього, відносні розміри оборотів приватників у цьому місяці вищі, ніж у два інші—останні—найбільші, загальними

розмірами біржових оборотів із цукром, місяці. Але й у квітні відсоток участі приватних торговців у закупах цукру на КТБ в оборудках маклерських—не досягає до трьох. Взагалі, в найбільші, розмірами оборотів, місяці участь приватників слабша, ніж загальний їхній річний оборот. Якщо-ж розглядати закупа приватних осіб у найтихші місяці—грудень 1924 р. та серпень 1925 р., то тут спостерегаємо иншу картину. У грудні 1924 р. загальні розміри оборотів із цукром на КТБ, в оборудках маклерських, становлять 21.000 п., у тому числі оборудки приватних осіб—7.000 п., себ-то по-над одну чверть, а в серпні, при загальних оборотах у 35.600 п., обороти приватних осіб 5.000 п., приблизно $\frac{1}{7}$. Взагалі утворюється вражіння, що наскільки менші місячні загальні обороти, настільки сильніша участь у них приватних осіб. Схожий на це висновок можна зробити навіть уже з по-даних даних, дарма що ми не взяли на увагу оборотів одного з найбільших розмірами місяців—лютого,—коли при загальному обороті в 262.000 приватники не виступали зовсім. Справді, специфічні, порівнюючи з иншими контрагентами, умови роботи—зокрема тоді, коли приватні особи закупають відносно великі партії, роблять становище приватної торгівлі при роботі на біржі иншим, ніж становище инших контрагентів.

Приватна торгівля працює не спільно з иншими біржовими контрагентами, а окремо. Зовнішні впливи на приватних оборотах одбиваються здебільшого зовсім инакше, ніж на инших контрагентах, адміністраційне регулювання для неї набирає инших форм, ніж для держорганів та кооперації й тому порівняти приватну торгівлю з иншими видами торговельної діяльності в радянській державі можна тільки з застереженнями. Спроби з'ясувати, чому приватна торгівля цукром у різні місяці бере неоднакову участь, було зроблено в иншому місці.

Позабіржові обороти цукру за вагою.

Позабіржові обороти цукру на КТБ у протилежність біржовим, що складено в пудах, розроблені в кілограмах. У такому вигляді подано їх і в нас. Загальні розміри позабіржових оборотів дуже незначні, порівнюючи з біржовими. У звідомному році позабіржових оборудок переведено було всього 5.393.813 klg. себ-то 337.238 п. Як і в оборудках біржових, величезна маса цукру, що його продано позабіржовими оборудками, припадає на пайку держорганів, які були продали 4.988.992 klg., багато менш продала кооперація—324.416 klg. і врешті на пайку акц. т-в припадає всього тільки 82.405 klg. проданого цукру. Приватні особи не виступають у позабіржових оборудках навіть як випадкові продавці. Якщо в біржових оборудках продажу участь приватних осіб наближається до нуля, то в оборудках позабіржових вона становить певний нуль. Навпаки, в купівлях співвідношення значно міняється. На першому місці тут стоїть кооперація, що купила 1.742.730 klg., за нею держоргани—1.680.860 klg., і на третьому місці приватні особи, що виступають досить помітно в за-

купах—за обладками позабіржовими—вони закупили 1.453.022 klg. Сильніша відносна участь у закупках по обладках позабіржових, порівнюючи з біржовими, кооперації та приватних осіб пояснюється, як уже вказувалося, дрібними розмірами обладок низової та почасти середньої кооперації й приватних торговців.

По окремих видах цукру мало не $\frac{3}{4}$ його, 3.988.123 klg., припадає на пайку піску та тільки трохи більш як $\frac{1}{4}$ на рафінад. З окремих контрагентів держоргани закували через позабіржові обладки відносно більш піску, а кооперація більш рафінаду. Закупівлі приватних осіб відносно значніші для піску, ніж для рафінаду. Тимчасом як піску вони закупили 1.133.614 klg., рафінаду 319.408 klg. В даному разі характер закупівель приватних осіб більш скидається на характер закупок держорганів, хоч загалом приватний, що виступає на біржі, торговець, оскільки взагалі можна рівняти приватну торгівлю радянської держави до інших форм торгівлі, тут більш наближається характером та розмірами своїх операцій до дрібних кооперативних об'єднань.

По окремих півріччях обороти в першому півріччі, коли продано було 2.567.910 klg., трохи менші, ніж у другому, коли кількість проданого на КТБ в позабіржових обладках цукру становила 2.387.908 klg.

Відносні розміри проданого цукру тільки трохи коливаються по півріччях. З окремих контрагентів приватні особи, що закупили в другому півріччі 1.033.826 klg., виступають у цьому півріччі завзятіше, ніж у першому, коли вони закупили всього тільки 419.196 klg. По окремих місяцях розміри оборотів позабіржових обладок розходяться з обладками біржовими. В обладках позабіржових максимальні розміри оборотів припадають не на вересень 1925 р., як в обладках біржових, а на листопад 1924 р. Обороти з цукром цього місяця в обладках позабіржових доходять до 1.042.499 klg. Жовтень 1924 р., що-до біржових оборотів один із найбільших місяців, що-до оборотів позабіржових стоїть на останньому місці—обороты його доходять тоді всього лиш до 128.194 klg. Великі порівнюючи обладки що-до позабіржових операцій були ще в квітні. Цей місяць, як відомо, відзначається великими розмірами оборотів і по біржових обладках. Контрактовий ярмарок, що вплинув на розмір оборотів цього місяця по біржових обладках, не залишився без впливу й на обладки позабіржові.

Характер діяльності окремих контрагентських груп міняється од місяця до місяця. В найбільший що-до оборотів по обладках позабіржових місяць—листопад, трохи не $\frac{2}{3}$ всього обороту, за вагою, припадає по закупках на рахунок держорганів, більше-менше 32% на кооперацію, невелика кількість на акц. т-ва. На пайку приватних осіб припадає в цьому місяці нікчемна кількість—всього вони закупили тоді 4.680 klg., себ-то менш як $\frac{1}{2}$ %. Рафінад у цей місяць приватні особи не закували зовсім. Навпаки, в місяці з мінімальними оборотами—жовтні головна маса закупленого цукру припадає на кооперацію— $\frac{1}{2}$ всього закупленого в цьому місяці цукру (76.155 klg. з 128.194 klg.).

Відносно розміри закупок приватних осіб у цьому місяці дуже значні, закупивши 27.331 klg., вони розмірами закупівель стоять попереду держорганів, що купили 24.208. Серпень місяць, середній що-до розмірів загальних оборотів із цукром у позабіржових оборудках, є цікавий виняток характером контрагентських груп, що брали участь у закупівлях. Загальний розмір оборотів цього місяця дорівнює 316.948 klg., причому приватні особи закупили по-над $\frac{2}{3}$ цієї кількості 221.369 klg. Решта груп контрагентів закупили кожний мало не однакову кількість. Відносні розміри закупів приватних осіб у цьому місяці особливо значні що-до рафінаду. З загальної кількості рафінаду 59.376 klg., проданого в серпні, приватні особи купили 48.685 klg. Участь приватних осіб у закупках піску слабша, одначе й тут абсолютна більшість усенького закупленого піску припадає на пайку приватних осіб— вони були закупили 172.684 klg. з загальної кількості 257.571 klg.

Обороти К. Т. Б. з цукром по окремих місяцях і півріччях
1924 — 5 р.

Загальні обороти К. Т. Б. з цукром р. 1924 — 5 становили 27.578.908 крб.; з усієї цієї суми на перше півріччя звідомого року припадає 9.283.049 крб., а на друге 60,63%. Зріст оборотів у другому півріччі, порівнюючи з першим, у півтора з лишком раза пояснюється великими оборотами у квітні й особливо в вересні 1925 р. Останній цей місяць один дав по-над $\frac{1}{5}$ частину всіх оборотів з цукром на К. Т. Б. за час з жовтня 1924 по вересень 1925 р. Укупі з квітнем вересень дає по-над $\frac{3}{4}$ всього обороту за рік і приблизно $\frac{3}{5}$ обороту за друге півріччя. Обороти першого півріччя, на яке навіть не припадає $\frac{2}{3}$ обороту за рік, складаються з оборотів жовтня й лютого, з одного боку, й інших місяців, з другого. Перші два місяці дають головну масу цукрового обороту К. Т. Б. за перше півріччя 1924—5 р. У другому півріччі значіння двох великих місяців відносно ще трохи вище за перше: на них припадає мало не $\frac{2}{3}$ всього обороту з цукром на півріччя. Взагалі, два осінні місяці— доба великих ярмаркових оборудок— та чималі оборудки в лютому дають більшу частину всієї суми оборотів з цукром на К. Т. Б. р. 1924 — 5.

Якщо розглядати окремо обороти з різними видами цукру-піску і рафінадом, то можна помітити, що в оборотах з першим, що становить по-над $\frac{2}{3}$ всього цукрового обороту К. Т. Б. за розглядуваний рік, значіння першого півріччя виявлено слабше, ніж для всього цукру взагалі. За перше півріччя обороти з піском тільки трохи перевищують третину всіх оборотів за рік із цим видом цукру. В обороті з рафінадом, навпаки, відношення по півріччях рівномірніше, ніж із цукром узагалі. Взагалі різницю в відносному попиту за окремі доби на рафінад і пісок треба в значній мірі пояснювати сезонними причинами. На перше півріччя операційного року припадають зимові місяці. Цієї доби року попиту на пісок для варення й взагалі для консервування сливе нема.

Другого-ж півріччя — доби варення в літні місяці пісок у дуже великих розмірах іде власне на виготовлення наливок, настоянок, варення й т. д. Збільшення сезонного попиту на пісок відоме і в дореволюційній цукровій торгівлі, а тепер дуже гостро виявлене в роздрібній торгівлі. У гуртовій біржовій торгівлі це явище іноді затушковується іншими моментами, але взагалі, як бачимо, воно досить ясне й тепер.

Біржові обороти за часом, як і за іншими ознаками, розподіляють на обороти, що їх складають з участю маклерського апарату біржі — так звані біржові обороти, і оборудки, що відбуваються на біржі без участі її маклеріату — позабіржові оборудки.

Біржові оборудки по окремих півріччях тільки дуже не на багато відрізняються відносними розмірами участі кожного півріччя в оборудках на біржі взагалі. Тут ми бачимо деяке зменшення значіння першого півріччя й невеликий зріст за його рахунок другого. У зв'язку з загальним підвищенням оборотів по біржових оборудках за друге півріччя підвищується для цього виду операцій з цукром значіння й для кожного виду цукру, зокрема останніх місяців розглядуваного року.

У позабіржових оборудках помітно значнішу (відносно) участь їх в оборотах першого півріччя, аніж для всього цукру взагалі. Причому, якщо розглядати обороти з цим видом біржових оборудок за кожною групою окремо, то обороти з піском дають навіть абсолютну перевагу першому півріччю. Різниця в відносних розмірах оборотів по окремих півріччях для біржових і позабіржових оборудок — почасти пояснюється участю того й другого виду біржових операцій за вересень. У зв'язку з загальним характером біржової роботи за цей найбільший оборотами з цукром місяць — до певної міри вияснюється й розподіл оборотів з біржовими й позабіржовими оборудками за кожне півріччя.

По окремих місяцях, як відзначалося вище, найбільші обороти з цукром взагалі по біржових і позабіржових оборудках укупі відзначаються в вересні. Цей останній місяць операційного року дав по-над $\frac{1}{5}$ частину всіх, що складено за рік, оборудок — 22,54%. Вересень виявляє наслідки врожаю цукрового буряка, а в певній мірі й наслідки наступного періоду цукроваріння. У зв'язку з цим у вересні виясняються до певної міри майбутні ціни на цукор, умови здавання й т. д. Цього місяця звичайно починають складати великі умови на цукор місцевого виробництва. Дальший після вересня розмірами своїх оборотів із цукром — м. жовтень — перший місяць 1924 — 5 операційного року. Тут, щоб вияснити причини значних оборотів, треба взяти ту саму причину, що й для вересня — реалізацію цукру прийдешнього виробництва. Дальший після жовтня місяць — листопад дає гостре зниження оборотів — 5,51%; у грудні обороти з цукром дають дальше зниження — 2,07% всього обороту за рік, січень дає деяке підвищення, проте досить незначне — до 2,88%. Узагалі обороти цих місяців дуже невеликі, порівнюючи з загальним оборотом за рік. Споживачі, що запасилися цукром по договорах за перших осінніх місяців, виявляють у дальшому певну стриманість.

У лютому спостерегається сильний скік угору. По-над $\frac{1}{9}$ частину всього обороту за рік проходить у цьому місяці. Лютневе відживлення змінюється на березневе затихання, коли обороти з цукром становлять тільки $3,74\%$ усього обороту за рік. Тут значною мірою відбивається вплив Контрактового ярмарку: контрагенти вичікують, як складуться умови ярмаркових розрахунків. У квітні, що на нього припадає головна маса ярмаркових оборотів, спостерегається вже трохи більш оборотів, аніж у лютому. Далі, у травні відбувається, почасти як реакція після високих, до певної міри штучних, квітневих оборотів, зниження, хоча й незначне. Червень дає, порівнюючи з попереднім місяцем, підвищення. Обороти з цукром у червні дорівнюють $9,33\%$ проти $8,03\%$ у травні. У липні обороти знижуються й доходять до $6,57\%$, а в серпні падають до $2,23\%$. На обороти літніх місяців впливає кілька моментів, що переплутуються межи собою. По-перше, вичерпання запасів цукру місцевого виробу, з другого боку попит (він зріс у зв'язку з ягідною добою), що задовольнити його іншими моментами бувало далеко не легко, нарешті, перебої в одержанні вивізного цукру.

По окремих видах цукру обороти з піском у вересні доходять до розмірів, трохи більших од $\frac{1}{4}$ всього обороту за рік — $26,76\%$. Дальший за вереснем розміром оборотів місяць — жовтень дає $14,25\%$ усього обороту за рік, себ-то ці два місяці дають мало не $\frac{2}{5}$ всього обороту з цукром-піском за рік, значні також обороти з піском і в ярмарковий місяць — квітень, коли вони доходять до $11,72\%$.

В оборотах із рафінадом, у протилежність оборотам із піском — найбільші місячні обороти припадають не на осінній, а на зимовий місяць — лютий, в якому сталося оборотів — $16,34\%$ усього рафінаду, що пройшов через Київську біржу в 1924 — 5 р. Лютневі закупки, що почасти зв'язані з передсвятковим попитом, дають більші розміри участі рафінаду, аніж піску. Великі розміри закупок рафінаду відбуваються опріч того і в місяці, що відзначаються великими розмірами оборотів із цукром взагалі й з піском зокрема, — в осінні місяці вересень і жовтень і в ярмарковий квітень, і амплітуда хитаннів в оборотах із рафінадом узагалі гостріша, аніж із цукром узагалі чи з піском. Правда, максимальні розміри участі найбільшого місяця в загальному обороті за рік нижчі для рафінаду, аніж для цукру взагалі й для піску, але й мінімальні обороти для рафінаду нижчі, притому значно нижчі. Серпень — місяць найменших оборотів із рафінадом — дає всього тільки $0,67\%$ усіх оборотів за рік, проте мінімальні розміри оборотів із цукром узагалі (у грудні) — $2,07\%$, а з піском теж у грудні $2,18\%$.

Біржові обороти з цукром по місяцях дають найбільшу суму в вересні, коли вони доходять до $\frac{1}{4}$ загального обороту з цим товаром за рік. Великі розміри дає жовтень, біржові обороти якого становлять $15,25\%$ загальнорічних. У лютому вони дорівнюють $12,22\%$, а в квітні трохи менші — $12,16\%$.

Окремо в оборотах із піском і рафінадом біржові обороти підлягають взагалі тим самим причинам, які впливають на обороти, що відбуваються на К. Т. Б. взагалі. У зв'язку з цим місячні обороти їх не дуже, за деякими винятками, відрізняються від оборотів із цукром, що відбувалися на К. Т. Б., для всіх оборотів узагалі. Максимальні обороти для біржових оборотів дає для піску вересень, у якому відбулося 29,72% усіх оборотів із піском за рік, для рафінаду максимальні місячні обороти в лютому — 18,04%. Дальші великі обороти з піском відбуваються в жовтні — 16,18%, ще далі — у квітні — 12,04%. Мінімальні обороти по біржових угодах із піском ми маємо року 1924 — 5 в грудні — 1,31%. Для рафінаду найбільші після лютого біржові обороти — вересень 13,48%; мало не однакові розміри оборотів і в жовтні — 13,4% усіх розмірів оборотів за рік. Квітень дає для рафінаду по біржових оборотках 12,49%. Мінімальні розміри оборотів із рафінадом по біржових оборотках спостерегаються в грудні, в якому відбулося всього тільки $\frac{1}{2}\%$ всього обороту з рафінадом на рік на К. Т. Б. по оборотках, що пройшли з участю маклерів.

Позабіржові обороти суттю своєї до деякої міри відрізняються від біржових. Вони не тільки відбуваються без участі біржового маклерського апарату, а й здебільшого відрізняються від обороток біржових ще й тією метою, для якої закупається товар, що проходить по оборотках цього роду. Як уже відзначалося, позабіржові обороти невеликі в більшості випадків розмірами, мають собі за мету задовольнити безпосередньо роздрібний або дрібногуртовий попит. Тому обороти подібного роду здебільшого складаються з негайною задачею товару і вплив перших осінніх місяців, коли в числі біржових (маклерських) обороток переважають обороти на термін, на позабіржових оборотках не такий помітний. Справді, вересень дає по позабіржових, хоча й дуже порівнюючи значну частку — 11,19%, але все-ж вона на багато нижча од ваги вересня в оборотах із цукром по обох видах обороток, а зособна в оборотках біржових. Жовтень дає зовсім уже невисоку цифру — 2,59% усього обороту. Зате в листопаді, коли обороти взагалі падають, позабіржові обороти, навпаки, сильно підносяться вгору. Це найбільший місяць позабіржових оборотів — 19,39%. Цукор, що його купують, щоб удовольнити безпосередній споживчий попит, по позабіржових оборотках дає взагалі менший розмах хитаннів, аніж обороти біржові або обороти загальні, на яких біржові обороти, через їх більші розміри, сильніше відбиваються, аніж обороти позабіржові. Найслабкіший розмірами обороток місяць — серпень дає 3,44% усіх річних оборотів по позабіржових оборотках за рік. По окремих видах цукру пісок у позабіржових оборотках сильно відрізняється від оборотів в біржових оборотках. Місячні відношення тут не тільки не рівнобіжні один до одного, але часто навіть просто протилежні. Вересень, найбільший місяць у біржових оборотках з піском, у позабіржових оборотках падає не тільки перед листопадом — найбільшим у позабіржових обо-

рудках і одним із незначніших у біржових, але й також перед травнем і квітнем. Тимчасом як листопад дає 19,98% усіх оборотів з піском по позабіржових оборудках протягом року, травень — 12,29% і квітень 9,79%, — вересень всього тільки 8,74%. Жовтень, другий розміром відносних оборотів місяць 1924—5 у біржових оборудках з піском, у позабіржових стоїть з оборотом у 2,56% на останньому місці. Травень у біржових оборудках дає, порівнюючи з квітнем, падання, а в позабіржових, навпаки, оборудки в травні вищі, аніж у минулому місяці. У позабіржових оборудках з піском лютий дає зниження, порівнюючи з січнем, а березень — підвищення, порівнюючи з лютим; у біржових — як-раз навпаки.

Позабіржові оборудки з цукром-рафінадом також не дають парелелізму при порівнянні їх з біржовими оборудками на рафінад, — вони подібніші до позабіржових оборудок з піском. Найбільший місяць у позабіржових оборудках з рафінадом — листопад, протягом якого відбулося 17,96% усіх оборудок із цим цукром по операціях позабіржових. Дальший, що сливе не поступається перед ним розмірами, місяць вересень — 17,13% усього обороту за рік. Тут порівняння повніше з біржовими оборотами з рафінадом, аніж з позабіржовими з піском. Значні обороти з рафінадом по оборудках позабіржових одбуваються також у грудні — 11,86%, квітні — 11,91% та січні — 10,35%. Мінімальні в жовтні — 2,66%, а також у лютому — 3,74% та липні — 3,75% усього обороту з цукром-піском за рік на КТБ по операціях позабіржових, що не проходили через маклерський апарат біржі.

Середні розміри оборудок з цукром на КТБ за 1924—5 р.

Загальна кількість оборудок з цукром на КТБ, що пройшли через маклерський біржовий апарат за 1924—5 р. була — 230. Середній розмір кожної подібного роду оборудки дорівнював 88.789,7 карб. При цьому оборудок по продажу держорганів було 191, кооперації 33, акційних тов. 5 і приватних осіб 1. Оборудки держорганів і до деякої міри акційних т-в трохи вищі од загальної середньої 101.238, а для інших контрагентів, особливо для акційних т-в і приватних осіб значно нижчі. Середній розмір одного продажу кооперації дорівнює 31.215,4 карб. акц. т-в 9.194,2 і нарешті єдина оборудка по продажу приватної особи 8.814 карб.

Розмірами закупів групи контрагентів розташовуються в такому порядку: на першому місці держоргани, що середній розмір кожного закупу їх дорівнює 207.703 карб.; на другому місці акційні т-ва — 99.188,1, за ними кооперація — 42.352,6 і, нарешті, приватні особи, що середній розмір закупів їхніх — 15.917,2 карб. Таким чином, розмір окремих закупів, що переводилися на КТБ по біржових оборудках, надзвичайно різко хитається незалежно від складу контрагентів. Оборудки держорганів у дванадцять з лишком раз вищі за оборудки приватних осіб і в три

рази перевищують середні оборудки кооперації. Державні організації відповідно до своєї структури виступають на К. Т. Б. як великі закупники; кооперація, де поруч кооперації центральної й таких потужних організацій робітничої кооперації, як Київський Сорабкоп, діють часто дрібенькі-таки середні кооперативні організації, а іноді й кооперація низова — закупають партії дрібніші. Нарешті, приватні особи, що серед них узагалі сливе немає великих гуртівників, виступають на біржі, як найдрібніші покупці. Середину між держорганами й іншими контрагентськими групами посідають акц. т-ва, де, з одного боку, нема великих закупників як Держбанк, а з другого — й дуже дрібних.

Коли розглядати розміри й кількість окремих оборудок з цукром у біржових оборудках К. Т. Б. по півріччях, то між першим і другим півріччям 1924 — 5 операційного року помітна істотна відміна. Загальне число оборудок у першому півріччі менше за друге. Тимчасом як на перше півріччя зазначеного року припадає 121 оборудка з цукром, на друге 109. Проте, разом із цим загальні розміри оборотів у другому півріччі значно, як це відомо з попередніх даних, перевищують обороти першого півріччя: при 7.777.700 крб. загальних оборотів першого півріччя біржові оборудки з цукром у другому півріччі 1924 — 5 р. становлять 12.643.916 крб. Тому цілком ясно, що пересічні розміри окремої оборудки в першому півріччі були менші, аніж у другому, тимчасом як розміри одної оборудки в першому півріччі дорівнювали 64.278 крб., у другому півріччі пересічна оборудка дорівнювала 45.999 крб. Що-до окремих контрагентів перше півріччя також значно відрізняється і від другого, і від загальних наслідків за рік. У першому півріччі при 121 оборудці, що їх склали всі взагалі контрагенти, приватні особи склали 27 умов. У другому півріччі загальна кількість умов зменшується до 109, а кількість умов приватних осіб зростає до 33. Середній розмір окремих умов приватних торговельників у другому півріччі збільшується трохи більше, аніж пересічний розмір оборудок узагалі. Тимчасом як пересічна загальна умова з 64.278 крб. у перше півріччя піднеслася в другому до 115.992, пересічний розмір оборудки приватника піднісся з 10.228 до 20.571 крб.

Позабіржові обороти за 1924 — 5 р. при далеко меншій загальній обороті дають значно більше число оборудок, аніж обороти біржові. Природний наслідок цього — незначні, порівнюючи з оборудками біржовими, розміри позабіржових оборудок. Середній розмір одної позабіржової оборудки р. 1924 — 5 дорівнював 5.175,9 крб. Загальна кількість позабіржових оборудок цього року дорівнювала 610, а загальна сума всього позабіржового обороту — 3.157.285 крб. Всього, в тому числі оборудок по продажу держоргани склали на суму 2.885.608 крб., а загальна кількість оборудок, що їх склали держоргани — 581. Пересічний розмір запродажних умов держорганів трохи нижчий за загальну середню оборудку, це пояснюється порівнюючи високими запродажними умовами акц. т-в, де пересічний розмір оборудки дорівнював 5.278 крб., а особливо великими відносно розмірами продажів кооперації, в якій розмір

кожного продажу становив 11.867,6 крб. Відносно невеликі розміри оборудок держорганів викликали численні дрібні продажі Цукрозбуту кооперативним організаціям та приватним особам. Розмірами окремих закупів на першому місці стоять акц. т-ва, що пересічний розмір їх закупів дорівнює 12.714,4 крб.; на другому місці стоять держоргани — в них розмір кожного закупу дорівнює 10.289,1 крб. Приватні особи й кооперація розмірами окремих закупів значно відстають од цих двох груп. Пересічний розмір закупу кооперативних організацій 3.814,8 крб., а в приватних осіб іще нижчий — 3.682,5 крб. Кількістю закупівель на першому місці стоїть кооперація, що зробила 283 закупних оборудок; за нею йдуть приватні особи, що склали по закупах 208 оборудок. Число умов, що склали держоргани та акц. т-ва, значно нижче. Перші зробили р. 1924 — 5 по позабіржових оборудках усього-но 83 операції по закупу, а другі 36. Узагалі в масі оборотів цих груп біржових контрагентів, зосібна закупи держорганів по позабіржових оборудках зовсім не мають особливого значіння. Деякі окремі державні організації можуть досить часто вживати позабіржових оборудок при закупах, але взагалі позабіржові обороти характерні для низової й почасти серединної кооперації, особливо-ж для приватної торгівлі.

ЦУКРОВИЙ ВАНТАЖООБІГ КИЇВЩИНИ ПЕРЕД ВІЙНОЮ.

Розмірами свого цукрового виробництва Київщина в її передвоєнних межах гостро визначалася серед інших цукровиробних губернь України. Тут виробляли пересічно 30% усього цукру, вироблюваного останніми перед війною роками по країнах, що належать тепер до СРСР. Цукрова промисловість мала першорядне економічне значіння для самої губернії, за винятком її північної окраїни. Тепер, коли цукрова промисловість де-далі наближається до передвоєнних розмірів, цікаво з'ясувати, куди йшли великі лишки цукру, що їх мала Київщина перед війною, і куди вони йдуть тепер.

Та поряд з вивозом місцевого цукру по-за межі губернії, спостережувано, хоч у далеко менших розмірах і довіз цукру сюди. Довозили в губерню переважно цукор-пісок, що його наперед призначали на рафінування на місцевих рафінарнях. Разом із тим у межах самої губернії циркулювали чималі маси цукру, які пересилали почасти з місць виробництва до пунктів споживання, а головне з цукроварень до рафінарень. Всі ці величезні маси цукрових вантажів, що продукувалися в губернії та сюди довезених, що циркулювали по губернії, пересилали не тільки по залізницях, ба й, проти більшості інших місцевостей, на велику міру й водяними шляхами. Війна й революція спричинилися до низки змін у цукровій промисловості Київщини. Зокрема змінилися розміри й напрямки цукрового вантажообігу.

Відносне зменшення рафінадної промисловости, побіч безпосереднього впливу на кількість перевезеного рафінаду, відбилося й на напрямку

цукрових вантажів: їх пересилають у далеко меншій мірі, аніж раніш з цукроварень до рафінадних заводів. З другого боку цукрова промисловість Київщини втратила низку своїх попередніх районів: Басарабію, Прибалтику, Західню Білорусь і західню частину Волини.

Порівнюючи дані про цукровий вантажообіг Київщини, ми припускаємо, що останній передвоєнний 1913 рік виразно характеризує передвоєнні перевози цукрових вантажів, а 1924—1925 р. з'ясовує сучасний цукровий вантажообіг місцевостей, що належали перед війною до складу Київщини, до того в майбутньому тут іще можливі чималі зміни як що-до станцій, з яких висилали цукор, так і що-до районів, куди направляли його.

В зв'язку з зазначеними вище головними даними для розробки цукрового вантажообігу Київщини були матеріяли про залізничні перевози за 1913 та 1924—1925 р., а про водяні—за навігації 1913 та 1925 р.

Дані за 1913 і 1924—1925 роки розроблено з одного боку за станціями висилання й прибуття вантажів, а з другого за районами, куди ці вантажі призначали або звідки їх пересилано.

Поряд з районами для 1913 і 1924—1925 р. подано й дані й за прибуття й призначення цукрових вантажів.

Дані про водяні шляхи розроблено за спрощеною статистикою водяного транспорту.

Визначаючи райони прибуття й висилання цукрових вантажів, ми взяли на увагу он що. По-перше, потребу докладніше з'ясувати цукровий вантажообіг Київщини й самого Київа, далі районів, що економічно горнутья до Київа, і нарешті участь у цукровому вантажообігу Київщини й усїєї України взагалі. У решті районів відзначено найбільші пункти, що разом були в деяких випадках не тільки пунктами для споживання й розподілу цукру в своїй місцевості, а й місцями, де переробляли цукор-пісок на рафінад або-ж звідки цукор вивозили в далекі місцевості чи за кордон.

До таких пунктів належить Москва з її рафінарнями, Ленінград (хоч, оскільки ми знаємо, цукру Київщини в Ленінграді на рафінад не перероблювали чи сливе не перероблювали), звідки певна кількість цукру йшла до Фінляндії. Одеса—рафінарні, вивіз цукру до Туреччини, на Балкани, Далекий Схід, Чорноморське надбережжя Кавказу; на Кавказі—Баку, що через нього переходила головна маса цукрових вантажів для прикаспійських провінцій Персії; до Тегерану та його районів; Джульфа—пограничний пункт для цукру, вивожуваного до Перського Азербейджану, на Північному Кавказі Петрівське (теперішня Махач-Кала), важливий порт на Каспійському морі, звідки перекидали цукор до Персії й Туркестану мішаним залізнично-водяним шляхом. Нарешті, на Поволжі відзначено дві рафінарні Самарської губ.—Тимашівська й Багатівська, куди перед війною пересилали чималу кількість цукрового піску з Київщини на рафінування.

Розподіляючи висилання цукру—окремо піску й рафінаду,—ми бачимо, що різні райони вимагали різних видів цукру. До одних пере-

важно йшов пісок, інші-ж, навпаки, давали перевагу рафінадові. Навіть більше, окремі райони давали перевагу й різним видам тари, коли, напр., по одних районах рафінад у бочках ішов у порівнюючи чималих кількостях, то по інших ішов рафінад мало не виключно в мішках та ящиках. Так само й що-до окремих станцій прибуття й висилання, ми постерегаємо гостру розбіжність. Великим споживачем цукру в губернії був та й залишився по суті самий тільки Київ з його півмільйоновою людністю і порівнюючи чималою цукропереробною промисловістю.

Решта більше-менше важливих пунктів Київщини мало що важить як місця споживання, та тим важливіший для Київщини непереривний обіг цукру від цукроварень до рафінадних або пісково-рафінадних заводів, бо вони, як загальне правило, переробляли, крім свого власного цукрового піску, і купований. Цукор перевозили й перевозять на Київщині: 1) Півд.-Зах. зал., 2) МКВ залізн., 3) водою.

Переважну масу всіх вантажів перевозять Півд.-Зах. зал., на другому місці, далеко відстаючи від Півд.-Зах. зал., є водяний транспорт, і на решті йдуть перевози МКВ зал. Загальна цифра висилання по Півд.-Зах. зал. досягла р. 1913 31.624.367 пуд. Серед станцій висилання цих залізниць перше місце має Златопіль, звідки р. 1913 вислано 2.711.820 пудів цукру (піску й рафінаду); в районі цієї станції є дужа рафінарня (Лебединська), звідки й приставляли ввесь чи мало не ввесь цукор, що його вислали з станції Златопіль, бо проти більшості інших станцій Київщини з чималими висиланнями цукру, до цієї станції тяжіла одна тільки зазначена рафінарня. Третя що-до розмірів висиланнів станція Київщини Погребище, що вислала в 1913 р. 2.007.836 пудів цукру, 6,35⁰/₀ усіх висиланнів цукру в губернії за цей рік, — мала в районі своєї діяльності чотири цукроварні. Трохи менше як із Погребища було відправлено цукру з станції Поташ, звідки р. 1913 було відправлено 6,32⁰/₀ усенького цукру висланого з станцій Півд.-Зах. зал. у межах Київської губернії. До цієї станції тяжіли три цукроварні. Найближча що-до розмірів одправок цукру станція Півд.-Зах. зал. у межах Київської губернії — є Бобринська, звідки вислано 5,56⁰/₀ усенького цукру—1.756.954 пуди, — посланого з станцій Півд.-Зах. зал. у межах Київщини.

Загалом оці чотири станції, що з них кожна відправляла по-над 5⁰/₀ усенького відправленого 1913 р. цукру, вкупі відправляли по-над одну четвертину всіх одправок по станціях Півд.-Зах. залізниць цього року.

З решти чималих станцій Півд.-Зах. зал. р. 1913 можна зазначити Черкаси, що вислала в 1913 р. 4,73⁰/₀—1.495.861 пуд., далі Попельню, що її вислання дорівнювало 4,35⁰/₀. До Черкас, як до залізничного пункту тяжів тільки один завод (рафінадний), а до Попельні 3. Серед станцій, що їх відправка перевищувала 3⁰/₀ загальної кількості відправок, перше місце займає Оратово—4,12⁰/₀ усіх одправок, тоді Манастирище—3,65⁰/₀, після того Бардичів—3,61⁰/₀, Воронцово-Городище—3,08⁰/₀ і Киселівка—3,04⁰/₀. Загалом сім станцій одіслали р. 1913 26,58⁰/₀ усенького відправленого

з станцій Київщини цукру. Одинацять найбільших станцій Півд.-Зах. зал. загалом одправили більш як половину, точніш—53,39% усенького цукру висланого з станцій Київщини по Півд.-Зах. залізницях. Коли взяти на увагу ще й перевози водою й МКВ зал., то на перше місце що-до висилання стає Київ (він мало вислав Півд.-Зах. зал.), а на друге Черкаси.

Райони, куди відправляли вироблюваний на Київщині цукор, можуть певною мірою відзначати місця продажу тутешнього цукру в майбутньому й через те їх треба докладно вивчати.

Більш як третину всього цукру висланого з станцій Київщини—33,55% відправляли на Правобережжя, зараховуючи сюди Київ і його губерню. Треба проте пам'ятати, що чимала частина цього цукру йшла на рафінарні Правобережжя. Коли взяти це на увагу, вага Правобережжя, як споживача цукрової продукції Київщини, чимало звужується. Серед окремих місцевостей Правобережжя найбільш цукру відправляли з Київщини на станції цієї самої губернії—25,35% усіх відправок цукру губернії. За Київщиною ішов Київ, далі решта Правобережної України. До Київа було направлено 6,23% усенького висланого з станцій Київщини цукру і, нарешті, всіх інших районів Правобережжя на Волинь і на Поділля, тільки 1,97%. Цукор, що йшов на станції Київщини, переважно призначувано для дальшої переробки на рафінад; цукор, що йшов до Київа, здебільша теж висилано для переробки в Київській рафінарні, хоч тут уже виступає значіння Київа як великого споживчого й розподільчого пункту. Значіння Поділля й Волини для цукрового вивозу Київщини було дуже невелике: ці губернії, маючи укупі чималий лишок власного цукру, вивозили з Київщини цукор на те переважно, щоб його рафінувати.

Лівобережна Україна, що безпосередньо прилягала до Київа, діставала трохи більше цукру, ніж Волинь та Поділля—2,81% усіх відси-ланнів. Цукор цей здебільшого—564.979 пудів ішов на Чернігівщину, значною мірою знов-таки на потреби рафінування. Отож на саму тільки Корюковську рафінарню відправлено було 225.000 пудів цукру-піску. Губерні Лівобережної України досить насичені власним цукром і дово-зового цукру не потребують.

Інакше справа стоїть на Півдні України, де цукрової промисловости так що й немає.—Сюди було відправлено 6,35% цукру, посланого з станцій Київщини. Мало не всенький цей цукор окрім частини, що йшла до Одеси—637.837 пуд. із усієї кількості—2.009.834 пуд., призначувано на місцеві потреби споживання. Цукор, що його посилали на Одесу, почасти переробляли на місцевих рафінарнях, почасти пересилали через Одесу транзитом і тільки почасти споживали на місці.

Безпосередньо розташований за Південною Україною, Крим одержав зовсім невелику кількість цукру, тільки 0,24%—76.787 пуд. Крим, що одержував перед війною чимало цукру не тільки для безпосередніх потреб людности, ба й для виробництва консервів, для підсолоджування вин, користався більше цукром з Поділля та Волини, ніж з Київщини.

Центральний хліборобський район одержав дуже мало цукру з Київщини, тільки 0,53⁰/₀ усіх відправок. Для досить численних цукроварень цього району зайва річ було одержувати, як загальне правило, дозовий цукор, а місцеві рафінарні переробляли принаймні 1913 р. цукор околичних цукроварень, не дістаючи пісків із Київщини.

Центральний промисловий район, навпаки, мав чимало цукру з Київщини, разом із тим, чималу частину його відправляли на московські рафінарні, хоч більша частина йшла на безпосереднє споживання або на фабрики кондиторських виробів. Разом центральний промисловий район одержав 6,75⁰/₀ цукру, висланого з станцій Півд.-Зах. зал. Київщини; з цієї кількості на Москву припадало 2,81⁰/₀.

Білорусь і західній район діставали з станцій Півд.-Зах. зал. досить невелику кількість цукру Київщини, перша 0,16⁰/₀, а другий—0,20⁰/₀. Треба, проте, відзначити, що до цих місцевостей багато цукру з Київщини пересилали водою.

Північно-Зах. район мав із станцій Київщини 2,55⁰/₀ усенького відправленого з губернії цукру. Більша частина цієї кількості припадає на пайку Ленінграду. Звідти частина цукру упливала далі за кордон.

До Північного району з станцій Київщини було відправлено всього 0,48⁰/₀, менш як піввідсоток усіх відправок з Київщини. З східних країн європейської частини Росії за передвоєнного часу відправки до СХК країни були невеликі, тільки 0,75⁰/₀ загальної кількості відправок. На Урал відправлено було значно більше—3,43⁰/₀. Особливо відзначається розміром одержаного цукру з Київщини Поволжя (Астраханська, Саратовська, Самарська, Симбірська губернії). Сюди було відправлено 10,17⁰/₀ усіх відправлених із Київщини вантажів. А втім, чимала частина цих відправок йшла на дві рафінарні Самарської губернії—Тимашівську й Багатівську; на першу з них відіслано 3,04⁰/₀ загального висилання із станцій Київщини (Півд.-Зах. залізницями), а на другу 1,33⁰/₀. Загалом по-над 40⁰/₀ усього відісланого з Київщини на Поволжя цукру припадало на ці дві рафінарні.

Сибір одержував тільки 2,44⁰/₀ усього вивезеного з Київщини цукру. Тут помічаємо конкуренцію розташованих на схід від Києва цукроварень, зокрема рафінарень (теж і рафінарень Поволжя), з другого боку частину цукру з Київщини вивозили через Одесу транзитом на Далекий Схід. Північний Кавказ мав із Київщини тільки 3,14⁰/₀ з усього відправленого цукру, зараховуючи в те число Петрівське—порт, що на нього припадає невеличка кількість—62,629 пуд.,—0,20⁰/₀.

Навпаки, Кавказ одержав чимало: сюди було відіслано 10,3⁰/₀ усенького вивезеного з Київщини цукру. Що-до розмірів відсилання з Київщини це перший район. Чимала частина цього цукру не залишалася на місці, а йшла транзитом далі до Персії. Дві третині всього цукру, вивожуваного до Закавказзя, припадало на два пункти—Баку й Джульфу. До першого було вивезено 5,03⁰/₀ відісланого з Київщини цукру, а до другого 1,67⁰/₀. Як відомо, більш як дев'ять десятих усього одержуваного в Баку цукру

йшло далі до Персії, а з Джульфи до Персії фактично пересилали всенький цукор, що туди заходив. Загалом можна, ані трохи не перебільшуючи, вважати, що з цих двох пунктів до Персії було переслано близько 1.900.000 пудів київського цукру, а правдивіше кажучи навіть трохи більше. Коли-ж узяти на увагу, що, крім того, до Персії вивозили через Закавказзя цукор, що безпосередньо не попадав з місць виробництва в Баку або Джульфу, а перебував, наприклад, у Тифлісі як на завізному складі, що, крім цього, деяку кількість цукру вивозили через Бахтинську й почасти Караурганську митниці, через які за кордон попадав довозуваний до Закавказзя цукор, окрім того, що безпосередньо його відправляли в Баку й Джульфу, — то загальна кількість цукру, з Київщини через стародавній закавказький кордон до Персії та Туреччини вивозуваного, буде багато більша як 2 міл.

З вивозуваного з київських станцій цукру чимало йшло до Середньої Азії — 6,5⁰/₀. З цієї кількості частину відправляли далі до Північно-Східної Персії (Хорасан), Афганістан, Західній Китай.

Крім вище зазначених районів колишньої Росії, що належать до складу Союзу Радянських Республік, цукор із Київщини відсилали ще до тих країн, котрі нині не ввійшли до СРСР, і безпосередньо за кордон.

Польща, що до неї ми зараховуємо всі, котрі повідходили від Росії до польської республіки країни, окрім Волини, мала 0,42⁰/₀ усіх відсилок із Київщини, західня Волинь трохи більше — 0,59⁰/₀. З цієї кількості чимало йшло на рафінування, зокрема на Житинську рафінарню, що мала цукор із Київщини через станцію Решуцьк.

Литва (Ковенська й північна частина Сувальської губернії) одержувала менше як Польща — 0,35⁰/₀. Коли перша мала власну широко розвинену цукрову промисловість, то остання за всіма даними діставала для себе цукор найбільше з суміжної Польщі.

Порівнюючи багато цукру одержували Естонія й Латвія — 3,58⁰/₀. Частину цього цукру, проте, пересилали далі.

Басарабія одержувала 0,6⁰/₀ усіх відсилок із Київщини.

Нарешті, до Карської країни відсилали 0,72⁰/₀ усіх отправок Київщини Півд.-Зах. зал. Ця цифра, невелика сама по собі, характерна через инше. За даними статистики „Потреблення сахара въ Россіи“, до Карської країни року 1913 доведено всього 262.000 пудів; із цієї кількості було вивезено далі до Туреччини 98,9 тис. пудів. Як бачимо, цукру до Карської країни і для внутрішнього споживання та для вивозу за кордон безпосередньо з станцій Півд.-Зах. зал. було вивезено на 86⁰/₀ з Київщини. Через те, що крім цього цукор Київщини просувався в цю країну ще й иншими шляхами, можна, ані трохи не перебільшуючи, вважати, що принаймні на 90⁰/₀ Карська країна завдовольняла себе київським цукром.

Далі, із станцій Київщини вивозили цукор і безпосередньо за кордон. Найбільше цукру йшло до Персії (точніше в Ензелі, 356.239 пуд., до Туреччини (Царгород через Одесу) 28.301 пуд., у Манджурой 36.952 пуди

й, нарешті, до Німеччини 148.397 пуд. У цьому випадкові мова йде, треба гадати, за цукор, що йшов через Німеччину транзитом.

Коли підсумувати дані про вивіз до тих країн, котрі відійшли від Росії, то матимемо промовисту цифру — мало не 2 міл. пудів. Ці ринки для київської промисловости втрачено.

Вивіз за кордон через Закавказзя дорівнював, як ми попереду були відзначали, не менш як 2 міл. пудів; безпосередньо до Персії було вивезено 356.239 пудів, до Німеччини (або через Німеччину) 148.397 пуд., в Манджурій 36.952 пуди, до Європейської Туреччини 28.301 пуд. Усього безпосередньо за кордон — 569.889 пудів.

Крім того, через середньо-азійський кордон вивозили наш цукор до Персії, Афганістану, Західного Китаю, а через різні європейські митниці, що належать тепер до СРСР, до різних країн Європи та Азії. Деяка кількість цукру йшла за кордон (як і до тих країн, котрі одійшли з станції Київ 2 та Черкаси МКВ, і нарешті водою в Пинськ.

Коли взяти це все на увагу, то можна, скорше зменшуючи, сказати, що цукрова промисловість Київщини втратила в тих країнах, котрі відійшли від СРСР разом із пинським та іншими районами, куди цукор ішов водою, більше як 2 міл. пудів. За кордон із Київщини виходило принаймні 3 міл. пудів. Загалом 5 міл. пудів цукру, а можливо й більше, вивозили з цукроварень Київщини, що перебувають по-за межами СРСР.

Відсилення цукрового піску.

Із загальних відсиленняв цукру з станцій Півд.-Зах. залізн., розташованих у межах Київщини, більш од половини припадало року 1913 на пісок: його було цього року відправлено 20.048.647 пудів.

Серед станцій відсилення піску станцію Поташ треба поставити на найпершому місці, до неї тяжіли три цукроварні.

Звідси року 1913 відправлено мало не 10% усіх вантажів цукру-піску, вивезеного з губернії (9,97%). Друга за Поташем станція що-до відправок цукру в 1913 році — Погребище. Чотири цукроварні, що тяжіли до цієї станції, одправили через Погребище 7,81% усенького піску, навантаженого цього року на залізничних станціях Київщини. На станції Оратово, третій що-до розмірів одправок, піску було навантажено 6,39% усенького вивезеного піску.

Загалом кажучи, ці три станції склали трохи менше ніж четвертину усенького цукру, навантаженого на станціях Півд.-Зах. залізниць у межах Київщини.

Всього до цих станцій тяжіло 12 заводів, що з них найбільша кількість — 5 — тяжіла до третьої розмірами одправок станції — Оратово. До станції Манастирище, що відправила 4,80% усього вивезеного з губернії піску-цукру, тяжіло три цукроварні.

Біла Церква з трьома, що до неї тяжіли цукроварнями, відсилала 4,48% усіх одправок цукру-піску. Станція Корсунь дала 4,45% усіх

одправок із станцій Київщини року 1913. До цієї станції тяжіло 4 цукроварні.

Станція Голендри відіслала 4,36% усього вивезеного з станцій Київщини цукру-піску. До неї тяжіло 2 цукроварні. З станції Звиногородки відіслано 4,02%. До Звиногородки тяжіли дві цукроварні. Взагалі 8 найбільших щодо відправ цукрового піску станцій Київщини відіслали за малим не половину всієї кількості цукрового піску, вивезеного року 1913 з станцій Київщини.

За окремими районами відсилення піску, ці відсилення можна поділити на 2 групи: до районів рафінарень та до районів безпосереднього споживання. Та й з районів, котрі безпосередньо цукор споживали, одні давали перевагу рафінадові, інші — піскові.

Мало не половина всіх одправ цукру-піску — 47,34% ішла року 1913 з Київщини на Правобережжя. Знову й з цієї кількості більша частина йшла на рафінарні Київщини — 35,93% і на розташовану в Києві на Деміївці рафінарню — 9,06%. Для споживання з зазначеного числа на Київщину, що мала потрібний їй пісок здебільшого з складів цукроварень на хурах, припадало дуже небагато. Трохи більше, та й то незначну кількість піску, споживали і в Києві. Треба, проте, пам'ятати, що Київ мав не одну потребу в чималому числі піску для своєї людности та своєї цукропереробної промисловости, але він одправляв чималі маси піску залізницями, водою й хурами. Для перероблення йшло чимало піску на Поділля, Волинь, Лівобережну Україну, Одесу. Поволжя одержувало 10,01% усенького вивезеного з станцій Київщини цукру-піску, до того-ж дві третини цієї кількості — 6,89% усіх одправок Київщини припадало на рафінарні Тимашівську — 4,8% і Багатівську — 2,09%. Москва, дарма що там були великі фабрики цукерок, загалом споживала далеко більше рафінаду, ніж піску. Тимчасом із станцій Київщини туди вивозили більше піску. Він значною мірою йшов, як здається, на рафінування на московських рафінарнях. Ленінград теж потребував більше піску, ніж рафінаду.

Оскільки, на підставі наших даних другого роду, можна припускати, що місцева рафінарня вживала переважно пісок не з Київщини, на збільшення відправок туди піску впливали далше його пересилання та цукропереробна промисловість і тільки на третьому місці те, що тут були рафінарні.

Райони, котрі рафінарень не мали, вважали, як правило, за краще здобувати піску менше, ніж рафінаду. Зокрема, стосується це до районів східних центральних.

Західні, зосібна ті, котрі одійшли від кол. російської держави, уживали піску порівнюючи значно більше, ніж східні. Помітно це й з того, скільки одправляли туди київського цукру, тимчасом, як до Карської області піску йшло дуже мало, а до Басарабії одправляли піску порівнюючи не на багато менше, ніж рафінаду.

Що-до відсилення за кордон, то до Персії піску відправляли не багато, зате через європейський кордон його надсилали значно більше, ніж рафінаду.

Рафінаду з київської станції одправлено трохи більш, ніж одну третину всіх пересилок по станціях Півд.-Зах. залізниць.

При пересилках цукру-рафінаду з залізничних станцій постерегаємо значно більшу концентрацію, ніж для піску. Сама-но станція Златопіль дала мало не четверту частину — 23,34% усіх пересилок рафінаду по Київщині. Далі — велика станція Черкаси — восьму частину — 12,68%, Бобринська трохи менше — 12,4%. Загалом, ці три станції відправляли тільки не на багато менше всього того рафінаду, що його одправляли з станцій Київщини Півд.-Зах. залізницею. З інших станцій Півд.-Зах. зал. багато пересилали рафінаду з станцій Бардичів — 9,65%, Попельні — 8,91%, Киселівки — 8,25%. В районі цих станцій працювала звичайно одна рафінарня. З Черкаської рафінарні вантажили цукор не тільки до станцій Півд.-Зах. заліз., але й на М.-К.-В. заліз., і на пристань. По окремих районах поміж пересилками піску й рафінаду постерегаємо значну розбіжність. Правобережжя, зараховуючи й Київ, здобувало тільки 9,75% рафінаду, відправленого з станцій Київщини. Лівобережна Україна одержувала 2,16%, себ-то менш, ніж піску, південна одержувала, навпаки, в відсотковому відношенні рафінаду в два з чимось рази більше, ніж піску: 9,31% рафінаду, 4,65% піску. А втім, в Одесі, навпаки, рафінаду одержано тільки 0,27% усіх пересилок його з станцій Київщини, а піску 3,03%. В решті районів однаковісінько можна помітити зазначений вище вплив рафінарень та смаків людности. Поміж особливо значних, що-до збуту рафінаду, районів можна вказати на Закавказзя, куди відправлено 23,56% усього рафінаду, відправленого з станцій Київщини. Решта східних та центральних районів дають також підвищений порівнюючи з цукром-піском відсоток пересланого туди рафінаду.

З західних районів, що одійшли від кол. рос. держави до Польщі, західньої Волини та Литви довозувало рафінаду більше, ніж цукру-піску. А втім, через значну перевагу відсилення піску, порівнюючи з рафінадом, до Латвії та Естонії в цих районах, у цілому, одержувано більше піску. Про відносну участь у відсиленнях із станцій Київщини піску й рафінаду до решти областей, що одійшли від кол. рос. держави, та за кордон вказано вище.

Невелика тільки частина рафінаду, що його вантажили на станціях Київщини, була в спеціальній тарі — у бочках. Всього в бочках відправлено Півд.-Зах. залізницями 532.784 пуди рафінаду. З окремих районів відсилення рафінаду в бочках, перше місце займає Південна Україна, куди послано 147.292 пуди рафінаду до бочках. Багато відправляли рафінаду в бочках на Сибір 133.891 пуд, до Закавказзя 112.320 пудів. До цих трьох районів одправляли величезну більшість усього рафінаду в бочках, що його одправляли з станцій Київщини. Багато цукру в бочках ішло, потім, до станцій Київщини, Лівобережної України, нарешті до Карсу. В решті районів цукру в тарі цього роду одправляли небагато або зовсім не одправляли.

Прибуття цукру.

Цукрову промисловість Київщини здебільшого будували для збуту продукції на позагуберніяльному ринкові. В самій губернії цукру споживано порівнюючи обмаль. Отож, річ природня, що до станцій Київщини цукру прибувало, порівнюючи з тим, скільки його відправляли, мало. Особливо мало прибувало вантажів, що мають задовольнити споживальні потреби людности. Знов-же, низка рафінарень та рафінадних на цукроварнях відділів, — а тих і тих на Київщині перед війною було більш, ніж у будь-якій іншій російській або українській губернії, — притягала до станцій своїх районів силу цукрового піску. А через те прибуття цукрових вантажів на Київщині має певні особливості. Незначне, порівнюючи з тим, скільки відправляли цукру з станцій губернії, воно значне само по собі. Що-до прибуття до станцій губернії цукор-пісок має переважне місце, відносно куди поважніше, ніж у відсиланні його. Головні пункти прибуття — це станції, що в своєму районі мають рафінадні або пісково-рафінадні заводи. Нарешті, характерна більша концентрація пунктів прибуття, порівнюючи до пунктів пересилання.

Всього року 1913 до станцій Київщини Півд.-Зах. залізницями прибуло 8.748.554 пуди різних цукрових вантажів.

Дві третини всієї цієї кількості припадає на дві станції, що в їх районі розташовано великі рафінарні — Златопіль та Черкаси. До кожної з цих станцій прибула мало не однакова кількість цукрових вантажів. До Златополя прибуло р. 1913 32,79% усіх цукрових вантажів, що прибули до станцій Півд.-Зах. залізниць, до Черкас 32,78%. За цими двома станціями йде Бардичів, куди прийшло 12,87% усього цукру, що прибув до станцій губернії, далі Київ — 6,73%, Бобринська — 4,79%, Киселівка — 3,94%, Воронцово-Городище — 1,49%.

За винятком Київ, куди цукор, — що прибув не до станції М.-К.-В. залізниці (в її районі міститься київська рафінарня), — ішов переважно за-для потреб місцевого споживання, на цукеркові фабрики та для дальшого пересилання, до решти пунктів, що ми за них згадали, цукор прибував для рафінування. Окрім Київ, ці станції, виключаючи почасти Бардичів і Черкаси, не мають жадної ваги ні для споживання, ні для розподілу. До Бардичева та до Черкас частина цукру прибувала для місцевого споживання, а до Черкас, окрім того, для перевантажування, щоб сплавляти водою. А втім, багато цукрових вантажів, що прибували до цих двох станцій, призначувано для рафінування.

До станцій Київщини цукор прибував мало не виключно з Правобережжя, відкіля йшло 99,68% усього цукру, що прибував сюди. Притому — 95,38% усього цукру йшло з Київщини, 3,94% з Волини та Поділля й 0,36% з Київ. Решта районів мали характер випадковий. Порівнюючи багато прибувало й з Лівобережної України, що заводи її часом розташовано поблизу меж Київщини, але відсоток цукру, що відсіля прийшов, становив тільки 0,27.

З загальної кількості цукру, що прибув р. 1913 до станцій Київщини, переважна маса — 7.774.611 пудів — складалася з піску.

Найбільше цукрового піску прибуло р. 1913 на Київщині до Златополя — сюди прибуло 36,76⁰/₀ усього цукрового піску, що його одержали станції Київщини. За Златополем ішли Черкаси — 31,26⁰/₀, на третьому місці був Бардичів — 14,2⁰/₀. З цих станцій до першої та третьої прибувало цукру-піску порівнюючи більше, ніж цукру взагалі, бо споживальне значіння їх, зокрема Златополя, дуже невелике й рафінаду для місцевого споживання вони не відбирали. Навпаки, до Черкас прибувало багато рафінаду Дніпром із станції Бобринської, щоб пересилати його далі, через те тут відносно значіння піску стосунково до загального прибуття цукру трохи падає.

Четверта, що-до отримання цукру-піску, станція р. 1913 була ст. Київ, куди прибуло 5,33⁰/₀ усього цукрового піску, привезеного до Києва, далі ст. Киселівка — 4,43⁰/₀.

З районів, відкіля відправляли цукровий пісок, що прибував до станцій Київщини, практичну вагу мала тільки Правобережна Україна. Вона давала 99,71⁰/₀ усього привожуваного сюди цукру. З місцевостей Правобережжя найбільше цукру привозили з Київщини — 95,1⁰/₀.

Цукру-рафінаду до станцій Київщини прибуло р. 1913 П.-З. залізницями 973,943 пуди. Найбільше рафінаду прибуло до Черкас, а саме 44,82⁰/₀ усього рафінаду, призначеного для станцій Київщини. Рафінад оцей, як ми вже були зазначали, йшов із станції Бобринської за-для дальшого транспортування Дніпром. За Черкасами йшов Київ 18,43⁰/₀, далі торговельні пункти коло Київської губернії — Біла Церква, Гумань і т. д., що отримували рафінад для потреб споживання.

Поруч П.-З. залізниці в межах Київщини проходить ще й МКВ залізниця. На цій залізниці на Київщині є тільки дві станції — Київ та Черкаси. А втім, вони чимало ажать в цукровому вантажообігові губернії.

З цих станцій відправляли переважно рафінад із двох рафінарень, що працювали перед війною, Київської та Черкаської. З першої відправляли, окрім води мало не виключно МКВ залізницею.

Усього відправлено цукру з Київської ст. МКВ залізниці р. 1913 2.002.000 п., а з ст. Черкаси — 293.200 п.

Прибував до цих станцій, навпаки, мало не виключно пісок. До ст. Київ прибувало 2.984.200 п., до ст. Черкаси — 62.300 п.

Як бачимо, і що-до прибуття й що-до відсилання МКВ залізницею, ст. Київ значно переважає Черкаси, що їх рафінарня користувалася переважно П.-З. залізницею.

Цікаво відзначити, що до ст. Київ МКВ залізниці цукру прибувало більше, ніж його відправляли. Перероблений тут на заводі пісок у вигляді рафінаду залишавсь у самому Києві. Пісок-же, одержуваний на ст. Київ МКВ залізниці, відправляювано далі водою, а почасти (небагато) перероблювано на цукеркових підприємствах Деміївки та Києва.

На ст. Черкаси МКВ залізницею піску прибувало зовсім небагато, сюди пісок прибував переважно П.-З. залізницею, далі водою; відсилення-ж по цій станції перевищує прибуття, проте в багато разів поступається перед Києвом МКВ.

ЦУКРОВИЙ ВАНТАЖООБІГ КИЇВЩИНИ ЗА ВІЙНИ ТА ТЕПЕР.

Цукровий вантажообіг Київщини, що поступінно розвивавсь у міру того, як зростала цукрова промисловість губернії та місцевий цукор просувався на ті або інші ринки, гостро змінюється, відколи почалася імперіалістична війна.

Силу цукру тепер везуть до місць, де скупчено військові частини, знов-же, вже з початку війни помітно перевозові перепони, що перешкоджають нормальним пересиланням до деяких районів збуту. Кількісно першого року війни відвантажування цукру збільшуються, далі вони поступінно зменшуються. На початку революції ми маємо, по-перше, гострий розстрій зал. транспорту, по-друге, зменшення цукрового виробництва Київщини, як і в цілій країні взагалі.

Революція побільшує та загострює обидва явища. Цукрове виробництво губернії остільки зменшується, що навіть при знижених нормах споживання цукру, Київщина вивозити цукру так що й не може. Рафінадне виробництво занепадає цілком. Робота транспорту мало не зовсім припиняється. Облік вантажів зокрема гіршає. Не можна одержати точних відомостей навіть за ті нечисленні вантажі, що їх перевозили за революції залізницями.

Проте поступінно цукрове виробництво та робота транспорту відновлюються. Де-далі вони наближаються до передвоєнних. Цією стороною 1923—24 р., напр., значно більше наближається до нормального часу, ніж до періоду воєнного комунізму. Порівнюючи до передвоєнного часу ми маємо в цьому році дуже незначні цифри прибуття й відсилення. Багато колишніх великих станцій тепер сливе не беруть участі в цукровому вантажообігові. Розміри відсилення та прибуттів для решти також дуже падають. Найголовніша що-до розмірів відсилення в 1923—24 р. для цукру-піску станція—Христинівка, за нею йде Миронівка. Рафінаду найбільше відправляє Бобринська, тоді Бардичів. Зменшення розмірів перевозів значніше, ніж падання виробництва. Пояснюється це почасти тим, що гостро зменшилася продукція рафінаду. Через те цукрові залізничні вантажі меншою мірою обертаються поміж цукроварнями та рафінарнями. Почасти причина скорочення залізничного транспорту—є збільшення в цьому році взових перевозів, що відтягали од залізниць частину вантажу на недалеки віддалення.

Відсилення цукру в 1924—25 р.

Цукровий вантажообіг Київщини в 1924—25 р. дуже відрізняється від вантажообігу перед війною. Цукрова промисловість Союзу, що несподівано хутко відбудовується після руїни перших років револю-

ції, не досягла ще цього року розмірів, достатніх, щоб задовольнити внутрішній попит на цукор та дати змогу вивозити більше-менше значну кількість його на „природні“ зовнішні ринки. Навпаки, цього року доводилося довозити більше-менше значні партії цукру з-за кордону. Знов-же, змінилося співвідношення піску й рафінаду, що їх перероблюють та споживають у країні. Багато заводів, що працювали р. 1915, в 1924—25 р. остаточно позакривано. Інші не працювали. Все це відбилося і на станціях пересилання та прибуття цукрових вантажів у самій Київщині, як і на районах, куди відправлялося, або відкіля йшов до Київщини цукор. Відбилися вони й на складі цукрових вантажів.

Відсилення цукру з станцій Київщини було цього року мало не втрое менше, ніж за останнього передвоєнного року (12.629.224 пуди в 1924—25 р. проти 31.624.367 п. у 1913 році).

Розглядаючи станції, звідки висілали цукор, можна відзначити, що з вантажообігу вийшла така міцна р. 1913 станція, як Златопіль. Найбільша-ж тепер що-до відсилення цукру — ст. Бобринська, звідки відправили 14,13% усього цукру, відправленого по станціях Київщини. За Бобринською в 1924—25 р. іде Бардичів — 12,15%, а за ним Воронцово-Городище — 9,12%. Оці три станції випустили 1924—25 р., 35,40% усього цукру, відправленого на Київщині. Р. 1913 з оцих трьох станцій відправлено всього тільки 12,24% всього відісланого до станцій П.-З. залізниць у межах Київщини. Через те, що значіння для висиланнів цукру з Київщини інших залізниць (МКВ заліз.) зменшилося, також зменшилося й значіння водяного транспорту, вага в цукровому вантажообігові Київщини цих трьох станцій зростає порівнюючи з 1913 р. ще більше.

З інших станцій, що мали значні відсилення цукру в 1924—25 р., треба вказати на Миронівку, відкіля відправлено 5,75% усього одправленого цукру з станцій Київщини, на Сухоліси 3,89%, Андрушівку 2,90%, Христинівку 3,32%, Попельню та Погребище одправили в цьому році кількість цукру, яка трохи перевищила відсилення Андрушівки: 2,94% перша та 3,02% друга.

Черкаси, що відправляли р. 1923 4,73% всього цукру, по станціях П.-З. залізниць Київщини тепер одіслали тільки 0,54%.

З районів відсилення в 1924—25 р. на першому місці, як і перед війною, стоїть Правобережна Україна — 31,21%, у тому Київ 6,81%, Київщина 21,59% і решта Правобережжя 2,81%. Треба відзначити, що коли р. 1913 цукор до Києва приставлювано значною мірою для рафінування, то тепер він ішов туди, щоб задовольняти потреби міської людности, для вивозу возами, залізницею та водою. Відносна участь Києва в цукровому вантажообігові губернії (що-до відсиленнів до його) навіть трохи збільшилася в 1924—25 р., порівнюючи з 1913 р. Абсолютна-ж участь дуже значно впала.

Лівобережна Україна отримала в 1924—25 р. всього 2,1% всіх цукрових вантажів, що їх одправлено з Київщини. Південна — 6,07%.

Значіння обох цих районів для цукрового вантажообігу Київщини трохи знижується 1924—25 р., порівнюючи з 1913 р. Навпаки, пайка Криму зростає 1924—25 р. вдвоє, порівнюючи з 1913 р. — 0,48% тепер, 0,24% тоді. З Криму цукру тепер вивозять дуже небагато, мало вивозили й тоді. Сильно зростає відносне значіння відсилення в Ц.-П. країну 2,25% в 1924—25 р. і 0,53% в 1913 р. Видимо, продукційність місцевої цукрової пром. задовольняє попит країни менше ніж за передвоєнного часу.

А от до Білоруси цукру тепер вивозять значно більше — 1,53% в 1924—25 р. проти 0,16% в 1913 р.

Перша після Правобережжя область відсилення цукру з Київщини в 1924—25 р. залізницею — Ц.-П. В Ц.-П. область у 1924 р. було відправлено 15,96% усіх відсилення цукру з Київщини. Мало не $\frac{3}{5}$ всіх пересилання цукру до Ц.-П. області в 1913 р. припадає на Москву.

Порівнюючи до р. 1913, питома вага Ц.-П. зростає більш як удвоє — тоді відсоток пересилання до Ц.-П. області становив усього 6,75%. Особливо-ж зростає значіння Москви, куди тепер надіслано втричі більше ніж р. 1913. Москва в 1924—25 р. стає пунктом, що забирає мало не десяту частину всіх відсилення цукру по залізничних станціях Київщини.

Підвищується значіння й П.-З. району: р. 1924 туди відправлено 6,47% усього цукру, поданого з станцій Київщини, тимчасом як р. 1913 тільки 2,55%. У цій царині зростає питома вага Ленінграду за рахунок решти області. Загалом, значіння цих двох областей сильно збільшується з часів перед війною. В середині-ж цих областей зростає вага великих міст, столиць.

Що питома вага Ц.-П. та П.-З. областей в цукровому вантажообігові Київщини що-до відсилення зростає, це почасти пояснюється тим, що наш цукор замінив там цукор з інших районів, зокрема в П.-З. області цукор з рос. Польщі. Знов-же тепер цукру споживає людність по великих містах порівнюючи менше, ніж зменшилося споживання цукру взагалі.

Місцевості європейської частини РСФРР переважно з селянською людністю в 1924—24 р. скорочують відносні розміри одержання цукру з Київщини: отож, до півн. Кавказу в 1924—25 р. відправлено було 2,63% всього цукру, посланого з станцій Київщини, а р. 1913 3,14%. Цьому, порівнюючи незначному, зменшенню можна протиставити збільшення вивозу (відносне) до північної області. Але до іншої селянської переважно області РСФРР до Поволжя вивіз цукру з Київщини падає чимало: р. 1913 туди привозили — 10,17% всього цукру, що його одправляли з станцій Київщини, 1924—25 р. розміри привезеного в цю область цукру дорівнювали 3,73%. Таке величезне зменшення можна тільки почасти з'ясувати тим, що більше не відправляють цукру до Багатівської та Тимашівської рафінарень. Безумовно, частина цукрового піску, відправляваного до цих заводів, залишалася, в вигляді рафінаду, на місці. Але, коли навіть одкинути цілком ціі дві рафінарні,

то й тоді помічаємо ми, що цукрові вантажі з Київщини до цієї області відносно падають. Доволі несподіване те, що збільшилося вантажів до сусідньої з Поволзькою — Волзько-Камської області. Частково в невеликих розмірах цукор Київщини попадав у цю область через Поволжя, проте й тоді ми постерегаємо, що вантажів до цієї області значно збільшилося. Урал з його гірнично-заводською людністю гостро підвищує відсоток своїх цукрових вантажів, і це цілком пояснюється складом значної частини його людности, яка певною мірою побутом своїм більш наближається до міської, ніж до сільської. Р. 1913 до Уралу було навантажено 3,43⁰/₀ всього цукру, що його відправляли з станцій Київщини П.-З. залізницями, а р. 1924—25 6,25⁰/₀. З азійських областей Союзу Сибір та Киргізія тепер трохи більше здобувають навантажень цукру з Київщини: перша р. 1913 одержала 2,44⁰/₀, а в 1924—25 р. 3,28⁰/₀, друга — р. 1913 1,54⁰/₀ й тепер 1,85⁰/₀. Навпаки, Закавказзя та Середня Азія, що перед війною чимало важили для цукрової пром. Київщини, тепер одступають. Отож, Закавказзя, куди р. 1913 відправлено 10,3⁰/₀ всього надісланого з станцій Київщини цукру, тепер одержує його рівно вдвоє менше — 5,2⁰/₀. До Середньої Азії р. 1913 відправлено 6,5⁰/₀, а в 1924—25 р. — 4,32⁰/₀.

Що тепер цукру до цих областей, зокрема до Закавказзя, вивозять менше, це пояснюється значною мірою тим, що скорочено вивіз цукру до азійських, котрі межують із ними, держав, найбільше до Персії. Поруч із цим до цих областей привозили багато довізного цукру, через те треба припускати, що значіння їх найближчими роками, навіть 1925 — 26, повинно зрости. З окремих пунктів цих областей, що ми їх виключили, треба відзначити Джульфу, куди р. 1913 відправлено 1,67⁰/₀ всього посланого цукру, а 1924—25 р. тільки 0,39⁰/₀. Зменшення передусім пояснюється тим, що тепер взагалі менше привозять цукру до Персії, зокрема до Перського Азербейджану.

Безпосередньо до Персії 1924—25 р. з Київщини відправлено 0,15⁰/₀ усіх надісланих із станцій губернії вантажів, р. 1913 відсоток надісланих до Персії цукрових вантажів становив 1,13⁰/₀, себ-то порівнюючи за останнього передвоєнного року до Персії безпосередньо надіслано мало не в 8 разів більше, ніж 1924—25 р. Абсолютне скорочення відісланих, звичайно, значно більше.

До областей, котрі відійшли від кол. рос. держави, цукру зовсім не одправляли, не відправляли його й до закордонних держав, до яких перед тим надсилали цукор із Київщини.

По окремих видах цукру з станцій Київщини р. 1924—25 відправлено 130.110,8 тон, 794.321,6 пудів цукру-піску.

Цього року найбільше піску відправлено з Миронівки, 8,93⁰/₀ всього цукру-піску, відправленого з станцій Київщини. Багато цукру було навантажено в Сухолісах — 6,05⁰/₀, Білій Церкві — 5,41⁰/₀, Христинівці — 5,14⁰/₀ та Шполі — 5,1⁰/₀. Загалом ці п'ятеро станцій переслали 30,63⁰/₀ всього цукру-піску, відсланого з станцій Київщини.

З інших станцій, що з них відправляли пісок, треба відзначити Погребище — 4,69⁰/₀, Попельню — 4,56⁰/₀, Андрушівку — 4,45⁰/₀, Устинівку — 4,28⁰/₀. По цих станціях відсилення становить 18,04⁰/₀.

По окремих районах відсилення цукру-піску на Правобережжя припадає за 1924—25 р. 42,22⁰/₀, трохи менше, ніж р. 1913, коли на Правобережжя було відправлено 47,34⁰/₀.

З окремих областей Правобережжя, на пайку Київщини 1924—25 р. припадає 32,68⁰/₀ проти 35,93⁰/₀ в 1913 р., на Київ 7,51⁰/₀ проти 9,06⁰/₀ та на Волинь і Поділля 2,03⁰/₀ проти 2,34⁰/₀. Загалом, зменшення — порівнюючи рівномірне для всіх районів області. До того, як вже вказувано, для Києва характер пересиланнів в 1924—25 р. був трохи інший, ніж р. 1913.

Із решти місцевостей України на пайку Лівобережжя припадає всього-но 1,41⁰/₀ усіх відсиленнів цукру-піску з Київщини, на пайку Південної України 4,66⁰/₀. Порівнюючи з відсиленнями р. 1913, відносно значіння Лівобережжя дуже знижується, а Півдня України залишається мало не на одному рівні. Із решти районів відсилення цукру-піску найбільше значіння має Ц.-П. район, куди було відіслано 17,61⁰/₀ всього надісланого з станцій Київщини цукрового піску, до того на саму Москву припадає 10,91⁰/₀. Року-ж 1913 до Ц.-П. району відіслано 8,62⁰/₀, а до Москви 4,24⁰/₀. Значно підвищується, хоча й не так, як до Ц.-П. району, відсилення цукру до П.-З. району. До цього району р. 1924—25 було надіслано 6,76⁰/₀, а р. 1913—3,5⁰/₀. Переважна пайка всього відісланого до Півн.-Зах. краю піску припадає на пайку Ленінграда, куди послано було 5,28⁰/₀ всього цукру-піску відісланого з станцій Київщини р. 1924—25.

Сильно підупадає через це у відсиленнях із Київщини піску вага Поволжя. Року 1924—25 до цього краю направлено 2,79⁰/₀, а р. 1913—10,01⁰/₀. Підвищується р. 1924—25 пайка Уралу та Сибіру, куди тепер відіслано 4,21⁰/₀ і 2,37⁰/₀ р. 1913 до цих районів було відіслано відповідно 2,3⁰/₀ і 1,23⁰/₀. До Закавказзя р. 1924—25 відіслано відносно більше, аніж р. 1913, тепер—4,57⁰/₀, а тоді 2,64⁰/₀. До Середньої Азії, навпаки, тепер піску відіслано менше, аніж р. 1913—3,1⁰/₀ тепер, 4,67⁰/₀ тоді. Нарешті, до Персії безпосередньо і тоді, і тепер надіслано дуже мало піску—0,04⁰/₀ тепер і 0,06⁰/₀ р. 1913.

Цукру-рафінаду з станцій Київщини відіслано р. 1924—25—71.956,8 тонни. Головна маса відісланого рафінаду йшла з станцій: Бобринська—39,55⁰/₀ всього відісланого з станцій губернії рафінаду, Бардичева—31,92⁰/₀ і Воронцово-Городище—25,51⁰/₀. Як бачимо, ці три станції вкупі дають переважну масу всіх відсиленнів рафінаду по станціях губернії—96,98⁰/₀. Відсилення з решти станцій у звязку з цим, природньо, невеликі; тільки в окремих випадках (Київ, Черкаси) трохи вищі ніж один відсоток, здебільшого-ж дорівнює невеликому дробові відсотка.

Із районів відсиленнів цукру-рафінаду Київщини на першому місці стоїть Ц.-П. район—12,98⁰/₀, що трохи перегнав Правобережну

Україну, куди було відіслано 11,3⁰/₀ всіх відсиляннів рафінаду цього року. Року-ж 1913 до Ц.-П. р. було відіслано всього 3,52⁰/₀. Що для цукрової пром. Київщини збільшується значіння Ц.-П. району, це особливо гостро виявляється, як ми бачимо, на цукрі-рафінаді. У середині цього району особливо збільшується значіння Москви, куди р. 1913 відіслано тільки 0,32⁰/₀ всього навантаженого на Київщині, а р. 1924 — 25 вже 6,21⁰/₀. Москва, що перед війною посідала в одержанні з Київщини рафінаду одно з останніх місць, тепер висувається на одне з найперших, поруч із Закавказзям, перед яким вона тепер сливе не поступається — Закавказзя, що одержувало перед війною мало не $\frac{1}{4}$ частину всього рафінаду, що виходив з станцій Київщини, р. 1924 — 25 одержало всього 6,32⁰/₀. Трохи більше, ніж Закавказзя, одержувала з Київщини рафінаду Середня Азія — 6,53⁰/₀. А втім, порівнюючи з періодом передвоєнним, коли вона одержувала 9,66⁰/₀, значіння її сильно підупало.

Підупало значіння й Персії, що безпосередньо з станцій Київщини одержувала р. 1913 — 2,97⁰/₀ всього навантаженого там цукру-рафінаду і скоротила на 1924 — 25 р. ці здобування до 0,36⁰/₀.

Переходячи до України, передусім Правобережної, можна відзначити, що відносне значіння її в одбиранні рафінаду з станцій Київщини трохи зросло, бо р. 1913 воно становило 9,75⁰/₀. Збільшення це сталося за рахунок Поділля й Волини, а також і самого Київа; у Київщині-ж, навпаки, цього року відсиляння цукру з своїх станцій було р. 1924 — 25 значно нижче, аніж р. 1913. Тоді воно дорівнювало 7,04⁰/₀, а р. 1924 — 25 воно впало до 1,55⁰/₀.

Значно піднеслося відсиляння рафінаду на Лівобережну Україну: 9,31⁰/₀ тоді і 3,34⁰/₀ тепер. Виряджання на Південь України, навпаки, трохи знизилося: р. 1913 воно становило 9,31⁰/₀, а тепер 8,63⁰/₀. Цікаво, що Одеса при цьому дещо підвищила розміри відносного діставання рафінаду, що проте незначні для неї і тепер, і тоді.

Із решти районів Півн. Кавказ знизив відсоток цукру-рафінаду, що навантажували для цього району на станціях Київщини — 5,54⁰/₀ до 3,36⁰/₀. Ц.-хліборобський дуже його підвищив: з 0,78⁰/₀ до 2,94⁰/₀. Поволжя, дарма що розташовані у ньому рафінарні не працювали, тепер менше дістає рафінаду з Київщини — 10,46⁰/₀ р. 1913, 5,43⁰/₀ р. 1924 — 25. Півн.-Зах. район підвищив розміри одержуваного з станцій Київщини цукру з 0,92⁰/₀ р. 1913 до 5,95⁰/₀ р. 1924 — 25; зосібна до Ленінграду р. 1913 відсилалося цукру 0,25⁰/₀, а тепер 3,76⁰/₀. Урал і Сибір, що одержували давніш 5,39⁰/₀ і 4,54⁰/₀, тепер дістають 9,96⁰/₀ і 4,93⁰/₀.

Прибуття цукру в 1924 — 25 р.

Загальна кількість цукру, що прибув на станції Київщини р. 1924 — 25, дорівнювала 103.341.294 кілограмам або 6.308.787 пудам. Прибуття цукру по окремих станціях звязане або з присутністю в районі станції рафінарні, або з споживчими пунктами, що тяжать до тієї чи іншої

станції. Як на приклад першого можна для даного року назвати на Київщині ст. Бобринську, куди прибуло 19,49% всього цукру, що надійшов до ст. Київщини. Як на зразок другого — на Київ, що його рафінарня цього року не працювала і куди, не зважаючи на це, все-ж-таки було приставлено 14,91% цукру. За найбільший пункт прибуття р. 1924 — 25 цукру були Черкаси — 38,61%. На Черкаси й Бобринську разом прибуло р. 1924 — 25 мало не $\frac{3}{5}$ всього приставленого до станцій Київщини цукру — 58,10%. Решта припадає по-за Києвом здебільша ще на станції: Бардичів — 9,78%, Воронцово-Городище — 8,12% та Богуслав — 5,81%. Взагалі ці три станції дають 23,71%, а разом з Києвом на них припадає 38,62% усього цукру, що р. 1924 — 25 прибув на станції Київщини. На всю решту станцій Київщини припадає, отже, тільки три з лишком відсотка всіх прибуттів. З окремих районів прибуття на станції Київщини цукру на першому місці стоїть Правобережжя, звідкіля прибуло мало не дві третини — 65,77%. Порівнюючи з 1913 р., коли мало не весь надісланий на станції Київщини цукор — 99,68% — був з Правобережжя, ми бачимо, що р. 1924 — 25 дуже збільшилася вага інших районів. Це викликано тим, що р. 1924 — 25 Київщина в певні місяці року потребувала довізного цукру.

З окремих районів Правобережжя року 1924—25 більша частина цукру припадала на Київщину, звідкіля прибуло 54,5% всього цукру, що прибув на станції Київщини, з Волини й Поділля прибуло 10,64%, із самого Києва прибуло дуже небагато цукру — тільки 0,63%. Порівнюючи з р. 1913 помітно, що в середині району підвищилося відносне значіння цукру, що прибув із Поділля й Волини: р. 1913 з цих районів Правобережжя на станції Київщини прибуло тільки 3,94% цукру.

Із решти районів прибуття цукру в р. 1924—25 особливо відзначається південна Україна, звідкіля прибуло 33,49% цукру. Року-ж 1913 з Південної України на станції Київщини прибуло 0,04% всього цукру, що прибув на Київщину. Тоді це були випадкові надходження з Маловиськовської, переважно, цукроварні. Тепер надходження з Південної України дуже багато важили в цукровому балансі Київщини. Це був довізний цукор, що йшов здебільшого через Одесу.

Надходження з решти районів р. 1924—25 дуже обмежені. З Лівобережжя надійшло 0,72%, з Ц. району 0,02% і деяка кількість із Ц.-П. району. Оці цифри, мізерні сами по собі, цікаві тільки як довід на те, чи вигідно, чи, принаймні, можливо для приватних крамарів у певні періоди року постачати цукор не з Курської губ., але навіть із Москви та її району.

Яке-ж прибуття окремих видів цукру на станції Київщини було р. 1913?

За найбільший пункт прибуття цукрового піску на станції Київщини були р. 1924—25 — Черкаси, куди прибуло трохи більше за $\frac{2}{5}$ усього піску, що надходив до станцій Київщини цього року. На Бобринську прибуло — 20,57%, на Київ — 11,54%, на Бардичів — 10,23%, Воронцово-Городище — 8,56%, Богуслав — 6,12%. Надходження цукру на решту станцій не має практичного значіння.

З окремих районів надходження цукру — 64,0% припадає на Правобережжя взагалі. З цієї кількості більшість припадає на Київщину. Всього звідси надійшло 52,48% всіх поставлених вантажів цукру; із решти пунктів Правобережжя (окрім Києва) — 10,15%. Значну кількість цього піску відіслано було з Південної України — 35,35% всього прибуло звідтіля на станції Київщини цукру, в тій кількості з Одеси, 21,92%.

Рафінаду року 1924—25 прибуло на станції Київщини 5.541.614 кілограм — 338.304 пуди. Головна маса рафінаду припадає на пайку Києва, куди прибуло 74,5%. Із решти станцій, куди рафінад прибував у порівнюючі значних кількостях, можна відзначити великі споживчі пункти: Білу Церкву 8,24% всього рафінаду, що прибув на станції Київщини, та Гумань — 4,49%.

Водяний перевіз.

Перевози цукру внутрішніми водними шляхами, порівнюючи з залізничними, були надто невеликі в передвоєнній кол. рос. державі, мало що важать вони й тепер. Окрім загальної, невеликої порівнюючи питомої ваги внутрішнього водяного транспорту для всієї маси перевезуваних вантажів, тут одбивалося ще й те, що у водозборі Волги, головної річкової артерії краю цукроварень, за винятком окремих рафінарень, не було. Цукроварень, що тяжіли до річкових пристанів, у передвоєнній Росії було багато розташовано в водозборі Висли — в Польщі. Особливо-ж багато їх було в водозборі Дніпра, мало не виключно на самому Дніпрі. Трохи чи не всі оці заводи тяжіли, як видно з даних, що їх ми наводимо далі, до пристанів Київщини, та й самі вони перебували за окремими винятками, в межах цієї губернії. Всього до пристанів Київщини тяжіло 17 цукроварень і 3 цукрорафінарні — вони тяжіли до пристанів Черкас, Канева, Ржищева й Трипілля. Окрім цього, Київська рафінарня природньо мала Київську пристань, як одно з основних джерел її для одержання цукру для його дальшої переробки та відсилення вже готового рафінаду.

Із пристанів розташованих по-за межами Київщини, до яких тяжіли цукроварні Дніпрового водозбору, можна вказати ще на самому Дніпрі на Кременчук, до якого тяжів Глобинський завод на Полтавщині. На Десні було розташовано поблизу пристани Вишеньки Черешенську цукроварню. До Десни тяжіли й Корюківські заводи — пісковий і рафінадний. Всі ці, розташовані по-за районами пристанів Київщини заводи впливали певною мірою на водяні перевози цукру і в межах Київщини оскільки від них або до них простували водою цукрові вантажі заводів, розташованих у межах цієї губернії, а з другого боку, оскільки з Києва був взагалі осередок усього вантажообігу по середньому Дніпрі та Десні.

Цікаво відзначити, що з решти заводів Росії та України водяні перевози мали велике значіння тільки для одного заводу розташованого

на Поділлі, Рибницького, що за дві верстви од Дністрянської пристани — Резина.

Розглядаючи водяні перевози цукру, не можна не вважати на те, що водяна статистика за передвоєнного часу, неточна і неповна, коли значну кількість вантажів, що їх перевозили водою, не реєстровано.

До пристанів Київщини тяжать отакі заводи:

Чергові №№	Назва заводу	Пристань	Відстань од пристани у верствах
1	Артемівський (Степанецький) .	Канів	18
2	Велико-Прицківський	Ржищів	7
3	Григорівський	Трипілля	18
4	Кагарлицький	Ржищів	18
5	Миронівський	Ржищів і Канів	35
6	Набутівський	Канів	45
7	Пивецький	Ржищів	8
8	Піївський	„	14
9	Райгородський	Черкаси	45
10	Ржищівський	Ржищів	1/2
11	Семидинський	Канів	65
12	Сидорівський	„	60
13	Смілянський	Черкаси	25
14	Старинський	Ржищів	20
15	Трощинський	Канів	10
16	Ярошинський	Черкаси	90

З цих заводів більш-менш однакова кількість тяжить до Києва й Ржищева, 3 заводи до Черкас й один до Трипілля. Старинський завод перебував у межах передвоєнної Полтавщини, на лівому березі Дніпра, а решта вся в Київській.

Із рафінарень до пристанів Київщини тяжать Київська, Смілянська, Черкаська.

За винятком заводів Артемівського, Велико-Прицківського, Григорівського, Кагарлицького, Ржищівського, Піївського, Пивецького й, нарешті, Старинського решта заводів, себ-то половина з них були ближче розташовані од залізничних станцій, аніж од водяних пристанів, до того для деяких різниця на користь залізничного сполучення була чималенька. Напр., Ярошівський завод, розташований за 90 верстов од пристани, був всього тільки за 28 верстов од залізн. ст. Шпола. Селищенський та Сидорівський завод, розташовані за 65 верстов перший, і за 60 верстов другий од пристани Канів, були відповідно за 18 та 25 в. од залізничн.

ст. Корсунь. Коли все-ж-таки й ці заводи мали за можливе користуватися поруч залізничного ще й водяним транспортом, то це пояснюється тим, що водою перевозити дешевше; чимало важили тут і легші умови пароплаво власників, гнучкіших в своїй діяльності, аніж залізниці, не чужі бюрократизмові. До того-ж власники водяних вантажопасажирних та буксирних суден здебільшого були разом з тим і купцями; природньо, передусім, вони намагалися пересилати товари своїми суднами. Взагалі, в постачанні цукру на споживчі пункти, розташовані на горішньому й середньому Дніпрі й на його допливах водяний транспорт мав не аби-яку вагу й навіть більше, аніж дають це дані офіційної статистики, до того переважна частина цукру, транспортованого водою, йшла з зазначених вище пристанів Київщини.

Пристані	Відсилання				Прибуття			
	Року 1913		Р. 1924	Р. 1926	Року 1913		Р. 1919	Р. 1925
	Вгору	Вниз	Вгору і вниз		Знизу	Зверху		
Черкаси . . .	406.000	690.000	10.541	56.593	2.000	287.000	46.359	248.290
Канів	170.000	184.000	1.229	796	4.000	1.000	180	674
Ржищів	508.000	346.000	44.678	135.348	200	1.000	136	5.189
Трипілля	94.000	93.000	152.217	258.790	100	2.000	13	183
Київ	1.523.000	1.478.000	—	50.468	353.000	295.000	16.154	65.262

Як бачимо, за останній передвоєнний рік з самих-но головних пристанів цукрового вантажообігу Київщини відіслано 5.492.000 пудів водяним транспортом, а прибуло цим шляхом до цих-таки пунктів 945.000 пудів. Разом, зараховуючи сюди й дрібніші пункти, можна вважати, що водою прибуло цукру в межі Київщини близько 1.000.000 п., а відіслано 5.500.000 п. Увесь цукровий водяний вантажообіг Київщини виявивсь, отже, в поважній цифрі в 6.500.000.

За навігації р. 1924 постерегається, що цукровий вантажообіг по Дніпру гостро падає. Порівнюючи значні цифри відсиланнів, що наближаються до передвоєнних, дає Трипілля. Значіння решти страшенно знижується. Зокрема з Канівської пристани фактично так що й нічого не навантажуються. Взагалі водяні перевози цукру зменшуються значніше, аніж залізничні за той самий більше-менше період.

За навігації р. 1925 перевозів, порівнюючи з попереднім роком, трохи збільшується. Це ясно видно з даних, що їх попереду наводили. З окремих значних Дніпрових пристанів Трипілля перевищило передвоєнні норми — факт надзвичайно рідкий не тільки для пристанів, ба й для залізничних станцій. Оскільки виробництво на Григорівській цукроварні за р. 1924—25 ані трохи не перевищило передвоєнної норми, а з Трипільської пристани нормально могли вивозити цукор саме з цієї цукро-

варні й виробництва цієї кампанії, треба припустити, що або року 1913 облік відсилення — принаймні, цукру провадили в Трипіллі неправильно, або цукор перейшов на воду з інших шляхів транспорту. Взагалі відсилення, рахуючи, oprіч цих пристанів, ще й інші дрібні, становило року 1925 для Київщини 502.000 пудів, а прибуття 323.000 пуд., а разом 825.000 п. — кількість досить одстала від свідомо зменшених для водяного транспорту передвоєнних даних, що їх наведено попереду. Водяний транспорт Дніпра, що відбудовується взагалі тихше, аніж залізничний, повільніше відбудовує й свій цукровий вантажообіг. А в тім, цей вид транспорту, як відомо, значно дешевший від залізничного. До того-ж у звязку із зростанням перевозів можна сподіватися, що навантажування залізничного транспорту дуже збільшиться. І наші залізниці без капітальної, що дорого коштує, перебудови їх, впоратися з цими вантажами не зможуть. Отже частина вантажів переходить із залізничних шляхів на водяні через те, що цього потребують інтереси самих вантажовідсилячів і всієї держави в цілому. Цукрова промисловість Київщини може, при вмілому регулюванні своїх перевозів, везти цукор водою дуже далеко. Коли використовувати періоди високої води, цукор київських пристанів можна не перевантажуючи приставляти на пристані Смоленської та Брянської губернь, себ-то на верхів'я Дніпра й Десни та й інших його допливів. Планове господарювання й зосередження керівництва як водяним транспортом, так і цукровою торгівлею в руках держави дають підставу гадати, що в майбутньому водяні шляхи в цукровому вантажообігу Київщини стануть на, принаймні, таке саме місце, як і перед війною.

Додаток.

ВІДСИЛАННЯ ЦУКРУ (ПІСКУ Й РАФІНАДУ) З СТАНЦІЙ КИЇВЩИНИ
Р. 1913 В ПУДАХ:

Р а й о н и	Кількість цукру	У ⁰ / ₀ до загального числа
Правобережна Україна	10.618.732	33,55
в т. ч. 1) Київ	1.971.476	6,23
2) Київщина	8.019.456	25,35
3) Волинь і Поділля	627.686	1,97
Лівобережна Україна	889.972	2,81
Південна Україна	2.009.834	6,35
в т. ч. Одеса	637.837	2,02
Крим	76.787	0,24
Північний Кавказ	992.713	3,14
в т. ч. Петрівське	62.629	0,20
Ц.-Хліб. Край	170.468	0,53
Білорусь	50.223	0,16
Західний край	62.677	0,2
Ц.-Пром. край	2.136.453	6,75
в т. ч. Москва	887.344	2,81
П.-З. край	807.343	2,55
в т. ч. Ленінград	457.641	1,45
Північний край	152.000	0,48
Поволжя	3.217.429	10,17
в т. ч. 1) Тимашево	962.008	3,04
2) Багате	419.973	1,33
В. К. край	237.048	0,75
Урал	1.085.706	3,43
Киргізія	487.902	1,54
Сибір	771.113	2,44
Закавказзя	3.256.191	10,3
в т. ч. 1) Баку	1.590.770	5,03
2) Джульфа	527.749	1,67
Середня Азія	2.055.313	6,5
Турецьке Закавказзя (Карс і инш.)	226.680	0,72
Басарабія	190.379	0,6
Польща	132.537	0,42
Польська Волинь	186.839	0,59
Литва	109.179	0,35
Латвія та Естонія	1.133.858	3,59
Манджурія	36.952	0,16
Туреччина	28.301	0,09
Персія	356.239	1,13
Німеччина	148.397	0,47
Разом	31.624.367	—

ВІДСИЛАННЯ ЦУКРУ (ПІСКУ Й РАФІНАДУ) З СТАНЦІЙ КИЇВЩИНИ Р. 1924—25
ПО РАЙОНАХ ВІДСИЛАННІВ:

Р а й о н и	Кількість відсилян цукру	У ⁰ / ₀ / ₀ до загального числа
Правобережна Україна	63.060.343	31,21
в т. ч. 1) Київ	13.756.000	6,81
2) Київщина	43.630.493	21,59
3) Волинь і Поділля	5.673.850	2,81
Лівобережна Україна	4.235.165	2,1
Південна Україна	12.276.247	6,07
в т. ч. Одеса	1.514.621	0,75
Крим	970.798	0,48
Північн. Кавказ	5.309.025	2,63
в т. ч. Петрівське	82.071	0,04
Ц.-Хл. Край	4.579.557	2,25
Білорусь	3.093.281	1,53
Західний край	1.129.366	0,55
Ц.-Пром. край	32.256.422	15,96
в т. ч. Москва	18.661.715	9,24
Півн.-Захід	13.072.035	6,47
в т. ч. Ленінград	9.587.833	4,74
Північний край	3.113.307	1,54
Поволжя	7.542.071	3,73
В.-К. край	8.977.455	4,44
Урал	12.644.714	6,25
Киргізія	3.737.524	1,85
Сибір	6.626.943	3,28
Закавказзя	10.500.842	5,2
в т. ч. 1) Баку	5.317.731	2,63
2) Джульфа	778.101	0,39
Середня Азія	8.732.572	4,32
Персія	310.824	0,15
Разом	202.067.588 кіл. (12.629.2 4 пуди)	— —